

SOCIÁLNÍ PRACOVNÍCI A PRACOVNICE PŘI UKONČOVÁNÍ BYTOVÉ NOUZE – JAK EFEKTIVNĚ PODPOROVAT PODPORUJÍCÍ

SOCIAL WORKERS IN ENDING HOUSING NEED - HOW TO EFFECTIVELY SUPPORT SUPPORTERS

Magdalena OPLETALOVÁ, Zuzana TRUHLÁŘOVÁ

Abstrakt

Studie se soustředí na téma péče o sebe u sociálních pracovníků, kteří pracují s klienty ohroženými bytovou nouzí. Identifikuje specifika obtížnosti výkonu sociální práce v této oblasti, empirická část této studie je zaměřena na pracovníky, kteří podporují klienty v procesu ukončování bytové nouze. Jsou popsány možné zdroje podpory. Je využita smíšená metodologie, kvalitativní část byla realizována prostřednictvím 19 polostrukturovaných rozhovorů se sociálními pracovníky a pracovnícemi (10 v přímé práci, 9 na manažerských a metodických pozicích), kvantitativní část představoval online dotazník vlastní konstrukce, který vyplnilo 227 respondentů a který byl součástí širěji zaměřené studie. Cílem studie zaměřené na sociální pracovníky je identifikovat specifika obtížnosti výkonu sociální práce v oblasti ukončování bytové nouze a doporučit opatření vedoucí ke zvýšení spokojenosti.

V závěru studie je formulován soubor doporučení, který se zaměřuje na konkrétní možnosti podpory sociálních pracovníků a pracovníc ze strany zaměstnavatelů.

Navrhovaná řešení zahrnují potřebu respektu k profesi a odbornosti sociálních pracovníků a pracovníc, lepší podporu vedení, možnost aktivního zapojení pracovníků do tvorby metodických materiálů, pracovní prostředí a výrazně lepší platové ohodnocení. K dalším faktorům, které by přispěly ke zlepšení pracovních podmínek, patří dostupnost a kvalita vzdělávání.

KLíčové slová: SOCIÁLNÍ PRÁCE. SOCIÁLNÍ PRACOVNÍCI. UKONČENÍ BYTOVÉ NOUZE. VYHOŘENÍ. SUPERVIZE. VZDĚLÁVÁNÍ.

Abstract

This study focuses on the topic of self-care among social workers who work with clients at risk of housing need. It identifies the specific difficulties of social work practice in this area, and the empirical part of this study focuses on workers who support clients in the process of exiting housing need. Possible sources of support are described. A mixed methodology is used; the qualitative part was conducted through 19 semi-structured interviews with social workers (10 in direct work, 9 in managerial and methodological positions), while the quantitative part was an online questionnaire completed by 227 respondents as part of a broader study. The aim of the study is to contribute to the discussion on the need for staff support and to identify the tools that represent this support. The study concludes by formulating a set of recommendations that focus on specific options for addressing support for social workers.

The proposed solutions include the need for respect for the profession and expertise of social workers, better management support, the possibility of active involvement of workers in the development of methodological materials, the working environment and significantly improved remuneration. Other factors that would contribute to improved working conditions include the availability and quality of training.

Keywords: SOCIAL WORK. SOCIAL WORKERS. ENDING HOMELESSNESS. BURNOUT. SUPERVISION. EDUCATION.

ÚVOD

Cílem studie zaměřené na sociální pracovníky je identifikace specifík obtížnosti výkonu sociální práce v oblasti ukončování bytové nouze a doporučení opatření vedoucích ke zvýšení spokojenosti pracovníků. Těžiště empirických poznatků pochází z dat získaných v rámci realizace obsáhleji zaměřeného projektu.

Sociální pracovníci obecně patří k nejohroženějším profesím, jejich pracovní podmínky na celém světě patří k nejtěžším ze srovnatelných profesí, z čehož vyplývají škodlivé dopady na poskytované služby pro sociálně ohrožené jednotlivce i komunity, především v důsledku rizika vyhoření a fluktuace pracovníků (Ravalier et al., 2022).

Psychická pohoda a pocit osobního úspěchu sociálních pracovníků ovlivňují jejich schopnost uspokojovat potřeby zranitelných klientů. Typ práce a různá míra nezbytného pracovního nasazení ovlivňují pocity pracovníků ve vztahu k jejich práci; v míře ohrožení sociálních pracovníků existují rozdíly i mezi sociálními pracovníky pracujícími s různými cílovými skupinami (Hussein, 2018). Pro zvládání náročných situací pracovníkům pomáhají pracovní zdroje - například vědomí, že jejich zaměstnavatel poskytuje svým pracovníkům podpůrné a podporující klima, kdy se mohou podílet na důležitých rozhodnutích, metodice a mít možnost samostatného rozhodování.

Úloha sociálních pracovníků při ukončování bytové nouze je velmi zodpovědná a klade na sociální pracovníky velké nároky, neboť bydlení představuje pro zdraví jednotlivce i rodiny stěžejní sociální faktor. Absence či nevhodnost bydlení mohou znamenat ztrátu kontroly nad vlastním životem, ztrátu autonomie a ohrožení sociální identity. Bez existence vhodného domova lze jen obtížně rozvíjet důvěru v sebe sama, pocit domova představuje nezbytnou součást ontologické bezpečnosti (Rolfé et al., 2020). Bydlení představuje základní životní potřebu a bytová nouze ve všech svých formách má pro domácnosti zásadní negativní dopady, přičemž spektrum domácností v bytové nouzi je široké (Glumbíková, 2020). Podpora v bydlení je pro osoby ohrožené bytovou nouzí velmi důležitá a tato naléhavost dopadá na pracovníky, kdy na výkon jejich práce klade veřejnost značná a zároveň nerealistická očekávání.

Pokud sociální pracovníci zanedbávají sebekvětu, pak riskují své vlastní zdraví. Stres, vyhoření a frustrace mohou vést k opuštění profese. Sebekvětu zahrnuje například celoživotní vzdělávání, supervizi a příznivé parametry pracovního prostředí včetně dobrých pracovních vztahů v rámci organizace (Šiňanská a Kočišová, 2017).

V České republice chybí právní předpis, který by definoval sociální bydlení - k ukončení bytové nouze je tedy první překážkou legislativní prostředí. Rovněž nejsou ukotvena práva a povinnosti jednotlivých subjektů realizujících sociální bydlení, jejich kompetence a odpovědnost. (Kalenda, Glumbíková a Gojová, 2021). Není nastaven jednotný postup v rámci problematiky zabydlování klientů v bytové nouzi, neexistují ani nástroje identifikované a jednotné podpory aktérů tohoto procesu.

CÍLE A METODOLOGIE

Studie byla realizována s využitím smíšené metodologie. Cílem výzkumné studie je identifikovat specifika obtížnosti výkonu sociální práce v oblasti ukončování bytové nouze a doporučit opatření vedoucí ke zvýšení spokojenosti sociálních pracovníků.

Jaká jsou specifika obtížnosti výkonu sociální práce v oblasti ukončování bytové nouze?

Jaké faktory komplikují výkon sociální práce v této oblasti a co by přispělo k vyšší spokojenosti sociálních pracovníků při výkonu sociální práce v oblasti ukončování bytové nouze?

Kvalitativní data pochází z polostrukturovaných rozhovorů s respondenty (Novotná, Špaček a Šťovíčková Jantulová, 2020), respondenti byli vybráni záměrným výběrem (Hendl, 2005). Výzkum byl realizován od prosince 2021 do října 2022, proběhlo 19 polostrukturovaných rozhovorů po Zoomu. Respondenti souhlasili s nahráváním, úryvky přímé řeči byly anonymizovány. V textu jsou uváděny kurzívou, bez uvozovek.

Kvantitativní část výzkumu navazuje na část kvalitativní, byla realizována prostřednictvím dotazníkového šetření realizovaného v rámci výše zmíněného širšího výzkumu, respondenty byli sociální pracovníci se zkušeností s ukončováním bytové nouze klientů. Byli osloveni všichni pracovníci, kteří pracují v projektech přímo zaměřených na ukončování bytové nouze (ve spolupráci s Agenturou pro sociální začleňování, s pracovníky systémového projektu zaměřeného na sociální bydlení na obcích MPSV a Platformou pro sociální bydlení).

Dotazník je z části autorský, z části byly využity otázky na řešení dilemta z výzkumu realizovaného VUPSV (Havlíková et al., 2021), dotazník byl rozeslán elektronicky a vyplňován online. Texty otázek byly úmyslně stručné, aby pro respondenty vyplňování nepředstavovalo zátěž a nebylo pro zodpovězení otázek nezbytné pročítat delší vstupní texty (Novotná, Špaček a Šťovíčková Jantulová, 2020). Srozumitelná formulace otázek byla ještě před rozesláním dotazníků prověřena pilotováním dotazníku.

Byly využity především uzavřené otázky (výběr z předem připravených možností), u některých odpovědí mají respondenti vybrat míru souhlasu s daným výrokem na škále. Škálu využíváme pětibodovou, střední hodnota vyjadřuje neutralitu a pozitivní/negativní póly jsou odstupňovány symetricky. Slovně jsou označeny pouze krajní póly, ostatní stupně jsou označeny číselně. Pro zachycení méně obvyklých odpovědí byly do dotazníku zařazeny otevřené či polootevřené otázky (tj. uzavřené otázky s pevným výčtem možností doplněné variantou „jiné“). Sběr dat byl uzavřen ke konci dubna 2022. Výzkumu se zúčastnilo 227 respondentů - 83 % žen, 17 % mužů. 91 % respondentů, kteří dotazník vyplnili, odpovídá vzděláním jako sociální pracovníci dle zákona č. 108/2006 o sociálních službách, 3 % respondentů uvedlo, že si v současné době doplňuje vzdělání. Průměrná délka přímé práce s klienty byla 10,7 roku, (nejdelší praxe byla 37 let.

Nejčastěji respondenti uvedli, že pracují pro obec (122 osob, 54 %), druhým nejčastějším zaměstnavatelem byly neziskové organizace, (93 osob, 42 %). 7 osob uvedlo jako zaměstnavatele církevní organizaci a 3 osoby příspěvkovou organizaci obce.

Limitem předkládané studie včetně významu výsledků jsou faktory, vzhledem k nimž mohlo dojít k jistému zkreslení dat, k těm patří sociální desirabilita a rovněž osoba tazatelky, známá většině aktérů z odborného a pracovního prostředí.

VÝSLEDKY

Cílem studie je identifikovat specifika obtížnosti výkonu sociální práce v oblasti ukončování bytové nouze, prostřednictvím kvalitativní metodologie je hledána odpověď na otázku **Jaká jsou specifika obtížnosti výkonu sociální práce v oblasti ukončování bytové nouze?**

Sociální práce představuje jednu z komponent potřebnou pro ukončení bytové nouze, ale nikoli jedinou. Respondenti vyjadřují, že si jsou vědomi své zodpovědnosti a nezastupitelnosti: *většina lidí, kteří se ocitli v té kategorii Ethos, nemá moc šanci sama od sebe se z ní odlepit. Ta podpora sociálního pracovníka je naprosto klíčová k tomu, aby tam došlo k nějaké změně a ti lidé se posunuli do standardního bydlení.*

Ani kvalitní podpora ze strany sociálního pracovníka nemusí vést k ukončení bytové nouze, a to z důvodů, které pracovník nemůže nijak ovlivnit - vědomí limitovaných možností může být pro pracovníky ohrožující. *(sociální pracovníci občas zapomínají reflektovat to, že spousta těch problémů je systémových, strukturálních).* Bezmoc v systémových problémech, kterým čelí klienti, se dotýká i pracovníků *(je to v podstatě jakoby likvidační a může to být jedním z faktorů vyhoření)*. Emoční náročnost je zmiňována opakovaně: *nejtěžší tady v tom bylo pro mě, že ty lidi měli vždycky v sobě 1000 ukřivděných příběhů.* Velká očekávání okolí a zároveň omezené možnosti má na sociální pracovníky negativní dopady. *Čili ti sociální pracovníci jsou někdy vyhořelí tím, jak se pomoci nedá, jak jsou špatné návaznosti a prostě ztrácí tu motivaci.*

Realizátoři služeb vnímají velký tlak na svou efektivitu, a to bez ohledu na své skutečné možnosti... *na nás plyne tlak, aby ten projekt sociálního bydlení byl úspěšný, tak přece my musíme ty lidi obstarat. A já říkám, nemám na to kapacitu, nemám na to ty služby dělat.* Především u některých cílových skupin jsou možnosti efektivní podpory domácnosti při ukončování bytové nouze velmi limitované. *Je veřejným tajemstvím, že Romové tady v České republice čelí masivní diskriminaci na trhu s bydlením.* Pro sociální pracovníky je obtížné, pokud nemohou klientům zajistit potřebnou multidisciplinární podporu – problémem je nedostatek dostupných zdravotních služeb. *Tu psychiatrickou péči prostě nejde zajistit pro tuhle cílovou skupinu.* Sociální pracovníci a pracovníce nejsou spokojeni s výší svých mezd. *Ty peníze opravdu nestačí. Rozhodně ne při současné inflaci.*

Kromě nízkých mezd je zdrojem frustrace i nízká prestiž profese v očích veřejnosti – *lidé to berou tak, že sociální pracovník může být každý.* Náročná a zahlcující administrativa byla v rozhovorech rovněž zmiňována jako faktor, který snižuje spokojenost s prací - *Mám svou práci rád, ale kvůli té administrativě snad skončím a půjdu dělat něco jiného.* Spokojenost pracovníků ovlivňuje také atmosféra na pracovišti a podpora vedení: *Je to náročný, když není ani podpora od vedení, tak se to nedá.*

Tabulka 1: Specifika obtížnosti výkonu sociální práce v oblasti ukončování bytové nouze

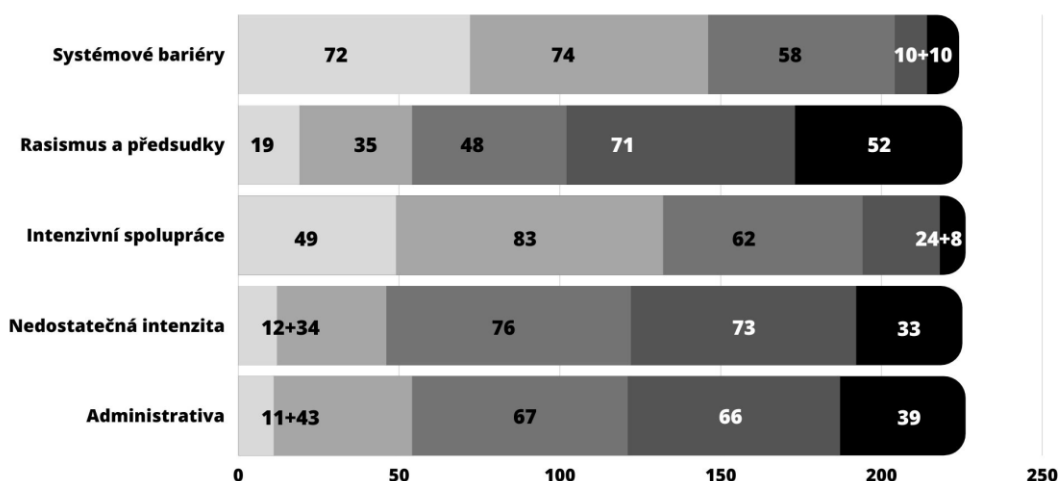
Velká zodpovědnost a nezastupitelnost	<i>většina lidí, kteří se ocitli v té kategorii Ethos, nemá moc šanci sama od sebe se z ní odlepít</i>
Limitované možnosti z důvodu strukturálních problémů	<i>ti sociální pracovníci jsou někdy vyhořelí tím, jak se pomoci nedá</i>
Velký tlak na svou efektivitu	<i>na nás plyne tlak, aby ten projekt sociálního bydlení byl úspěšný</i>
Diskriminace klientů	<i>Je veřejným tajemstvím, že Romové tady v České republice čelí masivní diskriminaci na trhu s bydlením</i>
Nedostupnost multidisciplinarity	<i>Tu psychiatrickou péči prostě nejde zajistit</i>
Nízké mzdy	<i>Ty peníze opravdu nestačí</i>
Malá prestiž profese	<i>Lidi to berou tak, že sociální pracovník může být každý</i>
Zahlcenost administrativou	<i>Mám svou práci rád, ale kvůli té administrativě snad skončím.</i>
Nedostatečná podpora vedení	<i>když není ani podpora od vedení, tak se to nedá</i>

Zdroj: vlastní

Hledání odpovědi na dílčí výzkumnou otázku **Jaké faktory komplikují výkon sociální práce v této oblasti?** bylo realizováno především prostřednictvím vyhodnocení dotazníkového šetření. V následujícím grafu jsou shrnuty míry souhlasu s **Přístup společnosti a systémové bariéry komplikují výkon sociální práce, Ve své práci se často setkávám s rasismem a předsudky, Klientovi se věnuji tak často, jak má zájem, Stává se mi, že klient potřebuje vyšší podporu, než mohu nabídnout, Množství administrativy mi zabírá čas, který bych měl věnovat klientům.** Souhlas je v diagramu vyjádřen světlým polem, nesouhlas tmavým. 30 % zvolilo neutrální odpověď, 47 % souhlasilo a spíše souhlasilo.

Graf 1: Faktory komplikující výkon sociální práce, míra souhlasu s výroky

Faktory komplikující výkon sociální práce

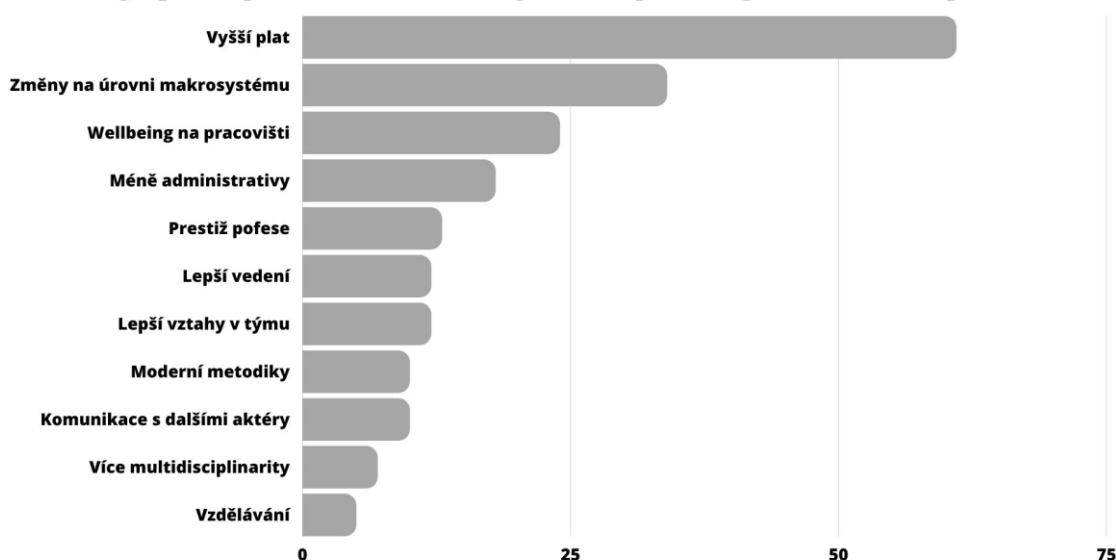
Zdroj: vlastní

55 respondentů má supervizi každý měsíc a 68 odpovědělo, že supervizi mají jednou za dva měsíce. Individuální supervizi má možnost využít 74 % respondentů. Syndromem vyhoření se jen 6 % respondentů cítilo velmi silně ohroženo, třetina zvolila neutrální odpověď a polovina se necítila ohrožena vůbec nebo nevýznamně. 70 % respondentů uvedlo hlavní problém v ukončování bytové nouze systémové bariéry, především absenci zákona o sociálním bydlení, nízké mzdy a nízkou a pomalou dávkovou podporu, absenci dostupného bytového fondu a nízkou podporu politické reprezentace. 69 % sociálních pracovníků, respondentů výzkumu, vyjádřilo nesouhlas s výrokem **Vnímám podporu ze strany politiků**, souhlasilo necelé 1 %.

V dotazníkovém šetření byla položena otázka **Co by přispělo k vaší vyšší spokojenosti s prací?** Odpovědi jsou shrnuty v následujícím grafu.

Graf 2: Co by přispělo k vaší vyšší spokojenosti s prací?

Co by přispělo k vaší vyšší spokojenosti s prací?

Zdroj: vlastní

96 % respondentů odpovědělo, že je práce baví. Na otevřenou otázku **Co by přispělo k vaší vyšší spokojenosti s prací?** odpovídali respondenti a respondentky nejčastěji *vyšší plat*, případně *dotávali finanční ohodnocení a benefity (příspěvek na stravu, penzijní připojištění)*, případně *více peněz, méně práce*. Kromě finančního ohodnocení je opakovaně akcentována i prestiž sociální práce, například *Vyšší finanční ohodnocení, cítím se výrazně nedocněna*. K nedostatečnému finančnímu ohodnocení se vyjadřuje 59 respondentů, další řeší jiné chybějící pracovní benefity, jako jsou *teambuildingy, možnost práce z domova, nebo pracoviště a jeho vybavení (vlastní kancelář, kávovar)*. Další odpovědi směřují do oblasti metodické podpory a potřeby jejího zkvalitnění. Jako významný zdroj podpory byl v rozhovorech uváděn tým - *to, co mi pomáhá, to je ta týmovost, kdy na to člověk není sám*, případně *osobnost vedoucího - vedoucí je fakt chápavý, a i když člověk udělá nějakou botu, tak jsem mu to vlastně nemusí bát říct*. Jako zdroj podpory byly uváděny kvalitní metodiky, na jejichž tvorbě se pracovníci mohou podílet (*musím s tou metodikou souznít*), týmové a individuální supervize (*supervize*

jsou prostě základ), peer pracovníci v týmech (*moderní služby bez peerů si neumím představit*) a vzdělávání (*potřebujeme vzdělávání a stáže, ideálně zahraniční*).

Tabulka 3: Navrhovaná podpora sociálních pracovníků - řazeno dle četnosti

Vyšší finanční ohodnocení
Změny v makrosystému – především přijetí zákonů o sociálním bydlení, o sociálních pracovnících, změny v oblasti dávek
Zvýšení wellbeingu v týmu – péče o pracovníky, prostředí, kuchyňka, nápoje
Snížení administrativní zátěže
Zvýšení prestiže profese
Vedení týmu – osobnost vedoucí/ho, možnost participace
Atmosféra týmu – důvěra, bezpečí
Metodiky – kvalita, možnost participace na tvorbě, soulad s vědeckými poznatky
Komunikace s dalšími aktéry – především na úrovni obcí
Multidisciplinarita – postrádání jsou především zdravotníci
Vzdělávání – dostupnost (finanční i časová), kvalita

Zdroj: vlastní

DISKUSE A ZÁVĚR

Sociální pracovníci svou práci vnímají jako nedoceněnou, a to finančně i společensky, obraz ve společnosti vnímají jako spíše negativní, kdy jsou jim připisovány především atributy kontroly, nikoli podpory a pomoci. Ke specifickým obtížnostem výkonu sociální práce v oblasti ukončování bytové nouze (dílčí cíl 1) patří nedostatek nástrojů využitelných pro řešení situace klientů, a to jak v oblasti legislativy, tak ve společenském očekávání. Pocit bezmoci sociálních pracovníků je důsledkem nedostatku možností, jak řešení problémů klientů ovlivnit, intervence se omezují spíše na zmírňování důsledků problémů, které mají strukturální povahu. Identifikovaná specifika obtížnosti výkonu sociální práce v oblasti ukončování bytové nouze a navrhovaná řešení zahrnují právní a společenské uznání svého oboru, lepší podporu vedení a lepší platové a pracovní podmínky, což odpovídá zjištěním zahraničních autorů (Ravalier et al., 2022).

Jako faktory komplikující výkon sociální práce v této oblasti byly identifikovány především strukturální bariéry (dílčí cíl 2). Respondenti často vyjadřovali frustraci z pocitu bezmoci a omezené možnosti strukturálních změn, jakož i nízkou důvěru v politickou podporu. K vyšší spokojenosti sociálních pracovníků by přispěly kromě systémových faktorů i změny řešitelné na úrovni organizací a jednotlivců – k takovým patří supervize, kávovar na pracovišti, moderní metodiky práce, podpora nadřízených, reflexivní praxe, vztahy v týmu a snižování administrativy. Pracovníky zajímá i dostupnost vzdělávání. Zatímco Hubíková (2019) uvádí, že v oblasti vzdělávání vyjadřovali sociální pracovníci obecních úřadů spokojenost, sociální pracovníci v oblasti ukončování bytové nouze by uvítali nejen vyšší dostupnost vzdělávání, a to finanční i faktickou, ale i vyšší kvalitu kurzů.

Data obsažená v této studii se týkají sociálních pracovníků v ukončování bytové nouze, lze předpokládat, že ne vždy jsou nutně specifické jen pro tuto skupinu. Vzhledem k závažnosti bydlení pro klienty a nedostatečné legislativy v této oblasti autorky předpokládají možnou vyšší frustraci a vyšší potřebu podpory těchto pracovníků.

POUŽITÉ ZDROJE

- GLUMBÍKOVÁ, K. et al. 2020. *Výzkumná zpráva B: vyhodnocení podpory systémového projektu MPSV a formulace doporučení pro MPSV, případně jiné státní orgány pro další poskytování podpory prostřednictvím systémových projektů*. Ostrava: Ostravská univerzita, Fakulta sociálních studií. 153 s.
- HAVLÍKOVÁ, J. et al. 2021. *Kvalita výkonu sociální práce očima sociálních pracovníků*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i. 123 s. ISBN: 978-80-7416-417-0.
- HENDL, J. 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál. 408 s. ISBN: 978-80-7367-485-4.
- HUBÍKOVÁ, O. 2019. *Péče o sebe u sociálních pracovníků jako součást odborného výkonu sociální práce*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i. 84 s. ISBN: 978-80-7416-352-4.
- HUSSEIN, S. 2018. *Work Engagement, Burnout and Personal Accomplishments Among Social Workers: A Comparison Between Those Working in Children and Adults' Services in England*. *Adm Policy Ment Health*. 45 (6), s. 911–923. Dostupné na: <https://doi.org/10.1007/s10488-018-0872-z>.
- KALENDA, S., GLUMBÍKOVÁ, K. a A. GOJOVÁ. 2021. *Děti v bytové nouzi aneb O dopadech nestability bydlení*. Ostrava: Ostravská univerzita. 159 s. ISBN: 978-80-7599-219-2.
- NOVOTNÁ, H., ŠPAČEK, O. a M. ŠŤOVÍČKOVÁ JANTULOVÁ. 2020. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií. 496 s. ISBN: 978-80-7571-025-3.
- RAVALIER, J. et al. 2022. *Global social work working conditions and wellbeing*. *International Social Work*. [online] 65 (6), s. 1078–1094. Dostupné na: <https://doi.org/10.1177/00208728221112731>.
- ROLFE, S. et al. 2020. *Housing as a Social Determinant of Health and Wellbeing: Developing an Empirically-Informed Realist Theoretical Framework*. *BMC Public Health*. [online] 20 (1138), 19 s. Dostupné na: <https://doi.org/10.1186/s12889-020-09224-0>.
- SMULLENS, S. 2012. *What I Wish I Had Known: Burnout and Self-Care in Our Social Work*. *The New Social Worker*. [online] 19 (4), s. 6–9. Dostupné na: https://www.socialworker.com/feature-articles/field-placement/What_I_Wish_I_Had_Known_Burnout_and_Self-Care_in_Our_Social_Work_Profession/.
- ŠIŇANSKÁ, K. a A. KOČIŠOVÁ. 2017. *Starostlivosť o seba v sociálnej práci ako inšpirácia pre vznikajúcu oblasť onkologickej sociálnej práce*. *Sociální práce / Sociálna práca / Czech and Slovak Social Work*. 17 (5), s. 52–68. ISSN: 1213-6204.
- TOOLEY, A. *The Importance of Self-Care in Social Work and Social Work Education* [on-line] *OnlineMSWPrograms*. Dostupné z: <https://www.onlinemswprograms.com/in-focus/self-care-in-social-work-and-social-work-education.html>.

Revue sociálnych služieb, ročník 3, číslo 1, rok 2023

Vydavateľ: Fakulta sociálnych vied, UCM v Trnave, Bučianska 4/A, 917 01 Trnava

<https://rss.fsvucm.sk/index.php/rss/index>

DOI: <https://doi.org/10.34135/rss.230101>

Kontakt

Mgr. et Mgr. Magdalena Opletalová (opletalova.magdalena@fokus-praha.cz)
Katedra Sociální práce
Fakulta Filosofická fakulta
Karlova Universita
nám. Jana Palacha 1/2
116 38 Praha 1

Mgr. Zuzana Truhlářová, Ph.D. (zuzana.truhlarova@ff.cuni.cz)
Katedra Sociální práce
Fakulta Filosofická fakulta
Karlova Universita
nám. Jana Palacha 1/2
116 38 Praha 1

PERCEPTION OF SOCIAL WORK AND SOCIAL WORKERS OF GENERAL POPULATION IN SLOVAKIA

Michal VALKO, Zuzana BUDAYOVÁ

Abstract

This study aims to examine the issue of perception of social work and social workers. We identify exact issues of perception. The research group that we work with consist of (N=241) respondents divided by age, sex, and education. We find mostly positive aspects of social work and social workers. Also, we discovered positive tendencies by years 2016-2023 in perception of this profession.

Key words: SOCIAL WORKER. PERCEPTION OF SOCIAL WORK. GENERAL POPULATION.

INTRODUCTION

Social work (SW) is a relatively new discipline that is still in the development of both the empirical and theoretical aspects of this scientific discipline. The development of SW responds to the current needs and problems of society. However, in addition to SW itself as a science or as a profession, the perception of SW and social workers in our society is also evolving. Many individuals in the population of Slovakia have no idea what social work is or what competencies a social worker has. Alternatively, his competencies or the tasks he solves are strongly underestimated.

1 DEFINITION OF SOCIAL WORK

Ondrej Matoušek (2003) defines SW as a social science discipline that aims to detect, explain, as well as alleviate and solve social problems. While social problems are defined as neglect, poverty, delinquency, etc. The social worker is supposed to help individuals, families and groups achieve or restore eligibility for social benefits. As Levická et al. 2015 states, SW is an academic discipline, which deals with improving quality of life and subjective wellbeing of SW clients. According to the International Federation of Social Workers (2014), SW is a profession that is based on practice and an academic discipline that promotes social change and development and social cohesion. The principles of social justice, human rights, collective responsibility, and respect for diversity are central to SW. SW is thus based on theories from SW, social sciences as well as the humanities, while its goal is to involve people in society and address their well-being. Levická et al. (2007) pointed out that SW is practical science discipline, because it connects practice with theory in field of SW.

SW is thus a multidisciplinary scientific discipline and also includes several disciplines in the practice that the social worker performs.

According to § 2 of the SW Act, a social worker can be defined as a person who applies approaches corresponding to the objective of the SW performed. At the same time, it defines a social worker as a person who performs SW in connection with other professional activities such as psychology, law, medicine, pedagogy, sociology, and other areas. As a reason

of multidisciplinary in SW practice Bursová states, that social worker could be only link between social environment and client (Bursová, 2010 p. 27).

However, in the career of a social worker, education that needs to be achieved is very important. SW has been primarily studied at the university level since 1991, when the Department of SW at Comenius University in Bratislava was established. (Budayová et al., 2022, p. 361). With rising of study SW its status became worst (Levická et al. 2017, p. 42). As one of reasons Levická et al. (2017) state that SW is worst paid profession which requires university degree.

2 STEREOTYPES ABOUT SOCIAL WORK

A study by Zugaza et al. (2006) demonstrated the public perceptions towards SW that exist based on misconceptions about the profession, as well as the erroneous or negative presentation of SW in the media. Freeman and Valentine (2004) explored American films from 1938 to 1998, in which SW was implied. In most films, social workers were presented as: women, white-skinned, middle-class, and incompetent. Even, many characters had sexual intercourse with a client. A similar study carried out by Gibelman (2004) surveyed and evaluated three television characters who were professionally engaged in SW. Her research focused on three characters from films from 1990 to 2000. She found that these characters were presented as incompetent, without education, with a dubious code of ethics, and SW itself was ridiculed in the films. Social workers were presented, according to Gilberman, as uneducated and clumsy, if not downright laughable (Gilberman, 2004, p. 332). However, to date, we are not aware of any similar studies describing and evaluating SW and social workers in the media in general. In Slovakia, we do not have any studies that indicate this fact in the Slovak media as well as the presentation of SW and social workers in Slovakia.

A study by Bloom et al. (2021) found a significant difference in the perception of SW among Swedes and Americans. Based on this study, we can conclude that Swedish social workers are in a better position in the perception of SW (in the field of self-perception, the overall perception by society, as well as by SW clients themselves when dealing with a social worker) compared to social workers in the USA

We agree with Budayová (2015), who lists in her stature three problems that are associated with the negative image of social workers. The first problem with the negative image of social workers is the number of graduates (many times unemployed) from universities. The second problem is the presentation of the work of social workers (looking at the computer, drinking coffee etc). The third problem is the combination of the above-mentioned problems. (Budayová, 2015, 27-28)

Ashforth and Kreiner (2013) categorize the stigma of "dirty work" and "dirty worker" into three categories: physically, socially, and morally stigmatized workers. It is social workers who are socially stigmatised. In addition to social workers, they put police detectives and psychiatrists into social stigma. According to Snyder et al. (1986) the social stigma of these workers is reflected on the basis of socio-economic structure (working with poor, marginalised communities, etc), which may mistakenly 'harm' the worker as part of a given community. Małgorzata Duda (2019) pointed out, that profession of SW is undoubtedly identified as profession associated with serving. Further Duda states, that social worker should not be perceived as servant.

Because of the above-mentioned articles, we can conclude that there is a social stigma towards social workers. Studies have shown negative perception towards SW and social workers. The stigmatization of this profession and scientific discipline is identifiable, both on the media (films, series, social networks) and in the real world (SW produces unemployed graduates, social workers just "look at the computer", etc.).

3 METHODOLOGY

The aim of our paper is to monitor how society in Slovakia perceives SW and social workers. Therefore, our main research question is: How has public perception of SW and social workers changed with empirical experience with SW as a profession? For research purposes, we used a research tool, a questionnaire. We built up our survey throughout other studies. Scholars such as LeCroy and Stinson (2004); Tulebayev (2021); Davidson and King (2005); Botek, Bánovčinová and Žáková (2017) utilise these types of questionnaires. Additionally, we used a combination of above-mentioned questionnaires. Of course, we customised our questionnaire with particular issues that may be implied for the Slovak population such as Botek et al (2017) do. We collected our respondents through an internet survey.

The survey was implemented by Google Forms, and we utilise snowball method as our primary methodology for quantitative research. For purposes of statistical analysis, we used a statistical software PSPP.

Based on research questions, we propose these hypotheses:

H1 We assume that there is a significantly positive relationship between perceived competence knowledge about SW and positive SW perception.

H2 We assume that perception of SW significantly changed between the COVID-19 pandemic and the War on Ukraine.

4 RESULTS

For the purpose of this study, we first state the descriptive data of our research group. Further, we calculate non-subjective experienced, and none experience together because we would like to compare only population, which is subjective experience in Slovakia.

Our survey was fulfilled by (N=241) respondents. We mainly utilise snowball method, and we created survey through Google Forms. We provided Cronbach $\alpha = 0,85$ for all items in our survey questionnaire.

Additionally, we compared Botek's monography with 1559 respondents with our data. We also state basal index to compare if there are differences between perception of SW in 2016 (when Botek's data was collected) and 2023.

Table 1: Descriptive statistics

Demographic	Type	N	N%
Gender	Male	55	22,82
	Female	186	77,18
Age	15-20	5	2,07
	21-30	82	34,02
	31-40	51	21,16
	41-50	68	28,22
	51-60	26	10,79
	60+	9	3,73
Education	Secondary school	2	0,83
	High school (without maturita)	8	3,32
	High school (with maturita)	46	19,09
	University education	185	76,76
Experience with SW or social worker	Yes, I have subjective experience with social work	166	68,88
	Yes, I have someone who have subjective experience with social work	29	12,03
	No, I have not any experience with social work	46	19,09

Source: own processing according to data from our survey

As shown in table 1 we have some discrepancy between sex (55) male compared to (186) female. The second discrepancy in our data is between experience with SW (166) have subjective experience with SW and (75) have not any subjective experience.

Table 2: Baseline index based on our study and Botek's study

Role	Botek et al (2017)		Our Mean		Baseline index (M)
	M	SD	M	SD	
Advises people	1,93	1,07	1,63	0,94	118,40
Helps to navigate problem	1,96	1,08	1,55	0,87	126,26
Helps to find and use sources of help	2,02	1,08	1,62	0,90	124,69
Helps the disadvantaged fulfil their rights	2,03	1,05	1,68	0,94	120,83
Helps solve problems in the community	2,22	1,11	1,64	0,89	135,37
Helps to choose the most suitable services	2,23	1,12	1,93	1,02	115,54
Supports achieving the necessary changes	2,23	1,09	1,76	0,93	126,70
Helps the community achieve changes	2,34	1,15	1,68	0,92	132,95
Helps broker a deal	2,44	1,11	1,98	0,98	145,24
Helps to solve conflicts	2,55	1,18	1,77	0,93	144,06
Coordinates the activities of a team of various experts	2,70	1,18	2,27	1,12	118,94
Fights against injustice	2,79	1,22	2,32	1,16	120,26
His work is mainly administrative	2,91	1,24	3,18	1,19	91,51
Promotes changes in society	3,08	1,26	2,72	1,13	113,24
Affects politics	3,16	1,26	2,83	1,19	111,66
Conducts research	3,25	1,14	2,76	1,21	117,75
Gives social benefits	3,69	1,26	4,05	1,25	91,11

Source: own processing based on own data and Botek et al (2017) monography

During the year 2016-2023, it appears that subjective perception of SW and social workers changed. Negatively has changed mainly perception of administrative aspect of this profession. From the table above, we can state that role of SW as a profession which gives social benefits is still worse subjectively perceived than in 2016. Positively has changed perception of SW as a helper position. Interestingly, actual perception of SW in Slovakia in the year of 2023 is counselling services.

Table 3: Baseline index based on our study and Botek's study

Areas according to the perceived need of social workers	Botek et al (2017)		Our study		Baseline index (M)
	M	SD	M	SD	
Care of the elderly	1,76	1,02	1,69	0,97	104,14
Maltreatment and abuse child (CAN syndrome)	1,81	1,02	1,48	0,85	122,30
Domestic violence	1,98	1,11	1,61	0,61	122,98
Educational problems	2,03	1,07	1,86	1,06	109,14
Physical handicap	2,06	1,15	1,98	1,08	104,04
Unemployment	2,13	1,16	1,78	1,03	119,66
Addictions	2,39	1,16	2,02	1,09	118,31
Problems with housing	2,54	1,33	1,91	1,05	132,98
Marital and family problems	2,60	1,29	2,32	1,18	112,07
Psychological problems	2,92	1,23	2,96	1,31	98,64
Economic problems and indebtedness	3,00	1,33	2,34	1,24	128,21

Source: own processing based on Botek et al (2017) monography and our own survey

According to above mentioned the table 3 states that in the previous year's perception of need of social workers as profession has not changed significantly. Negatively changed only perception that social worker can deal with psychological problems. We assume this discrepancy as normal. The best progression compared by year 2023 and year 2016 has made problems with housing. We can state that there is difference between worse perceived areas according to the need for social worker. In 2016 was last perceived area economical area. Nowadays it is psychological area. It means that Slovak people subjectively perceived fewer problems with psychological help in the intention SW than economic issues and indebtedness. Importantly, the biggest need of SW is in CAN syndrome.

The first hypothesis deals with relationship between subjective perception of SW and perceived competences of SW. Based on KS test = $p < 0,00$ we found our data is non normally distributed. It means that we use nonparametric Spearman rho. We group our competences scale and calculate mean of every respondent in this scale. Furthermore, we may calculate R^2 . $R^2(0,32)$ $p < 0,000$. It means, that there is positive correlation between people who did utilise social services and knowledge of SW competences. Additionally, we can say that as more are respondents experienced with SW as more are qualified in a subjective perception of competences field. Therefore, we accept first hypothesis.

According to second hypothesis we assumed if there is significance of change perception of SW between COVID-19 pandemic and War in Ukraine. We provide $X^2(216,02)$ = $p < 0,00$. So, we accept second hypothesis. It means, that if people change their perception of SW in 2020, they change their perception when War in Ukraine starts.

If we provide descriptive, we find out that (69,77 %) respondents positively change their perception of SW. We can positive $X^2(88,66) = p < 0,00$ between perceived change between SW perception currently and in 2020. Even when War in Ukraine starts we find positive $X^2(56,83) = p < 0,00$. But the most positive change was in 2020 (when there was rise of COVID-19 pandemic) than in 2022 (when War in Ukraine starts).

DISCUSSION AND CONCLUSION

It seems that there is a lot of changes in the perception of roles of social workers in Slovakia. We can only speculate, why the subjective perception of SW evaluated into better position in the cast of roles, which social worker do. We humbly speculate, that this discrepancy in this research is conducted by stressful situations like COVID-19 pandemic and War in Ukraine. These stressful occasions give an opportunity to change perceived knowledge of roles of social workers in Slovakia. We assume that perception of social worker as counselling can be in association with War in Ukraine. But, in this assumption is important to put in new research question of how people react to social workers in Europe.

The biggest change in perceived need of mentioned profession is in CAN syndrome. But, compared with roles of social worker here is the most positive progression of perceived need social worker in our society. We cannot exactly interpret main reason, why Slovak population perceived CAN syndrome as one of the most needed positions, which should social worker do. Additionally, we recommend doing research in this point and find out exact association why is CAN syndrome perceived as main problem and therefore Slovak population perceived social worker in particular CAN syndrome as needed position.

In the first hypothesis we find out that experienced population are more qualified to in review competencies of social worker. Therefore population, who are in connection with SW is more knowledgeable in SW competencies.

The last hypothesis we find out that there is positive correlation between current, COVID-19 and War in Ukraine perceived SW. Therefore, as time is going as SW is more popular in general population in Slovakia.

We assume that SW is still underrated as a profession and there are a lot of issues and stereotypes, which social workers must stand by. Lastly, we can state, that we see mostly positive perception between years 2016 and 2023. Furthermore, we find out positive perception in general population almost in all the categories. But there are still some perceptive aspects, which should increase.

REFERENCES

- ASHFORTH, BLAKE E. & KREINER, GLEN E. 2014. Dirty work and dirtier work: Differences in countering physical, social, and moral stigma. *Management and organization review*. (p. 81-108).
- BOTEK, O., BÁNOVČINOVÁ, A., ŽÁKOVÁ, M. 2017. *Sociálna práca očami verejnosti* [Social work through eyes of the public]. Trnava: Faculty of Health and Social Work of the University of Trnava. 98 p. ISBN 978-80-568-0028-7.
- BUDAYOVÁ, Zuzana. 2015. Mediálny obraz sociálneho pracovníka v súčasnej spoločnosti. [Media image of social worker in contemporary society]. *Nové výzvy*

masmediálnej a marketingovej komunikácie. [New challenges in mass media and marketing communication]. (p. 24-29).

BUDAYOVÁ, Z., SVOBODA, M., KÓŠA, M., TUDOSE, C., IRMA MOLCHANOVA, I. 2022. Lifelong learning and development for social workers. *Journal of Education Culture and Society*. (p. 359-368).

BURSOVÁ, Janka. 2010. *Social needs of seniors in both urban and rural*. Praha: Publisher PAULÍNKY. 87 p. ISBN 978-80-86949-88-8.

BLOOM, B., KRULL, I., CARPHOLT, C. 2021. Stigmatization processes in social work a comparative study of social workers in social services in Sweden and the United States. In *Forsa/NASSW Conference, Reykjavik, Iceland 11-12 November 2021. Online conference*.

DAVIDSON, S. & KING, S. 2005. *Public knowledge of and attitudes to social work in Scotland*. Scottish Executive Social Research.

DUDA, Małgorzata. 2019. Współczesna praca socjalna – towarzyszenie przez służbę. [Contemporary social work – Accompaniment through service. *Journal of humanities and social sciences*. (p. 91-105).

FREEMAN, MIRIAM L. and VALENTINE, DEBORAH P. 2004. Through the eyes of Hollywood: Images of social workers in film. *Social Work*. (p. 151 – 161).

GIBELMAN, Margaret. 2004. Television and the public image of social workers: Portrayal or betrayal?. *Social Work*. (s- 331 – 334).

LEVICKÁ, Jana et al. 2007. *Sociálna práca I [Social work I]*. Trnava: Oliva. 168 p. ISBN 978-80-969454-2-9.

LEVICKÁ, Jana et al. 2015. *Identita slovenskej sociálnej práce. [Identity of Slovak social work]*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis. 233 p. ISBN 978-80-8082-872-1.

LEVICKÁ, Jana et al. 2017. *Professional identity of Slovak social workers*. London: G&D Publishing. 93 p. ISBN 978-1-5272-1580-1.

MATOUŠEK, Oldřich. 2003. *Slovník sociální práce. [The Dictionary of Social Work]*. Praha: Portál. 288 p. ISBN 8071785490.

IFSW. 2014. *Global definition of social work*. [online]. [cit. 14.2.2023]. Available at: <https://www.ifsw.org/global-definition-of-social-work/>.

SNYDER, RICHARD C., LASSEGARD, MARYANNE and FORD, CAROL E. 1986. Distancing after group success and failure: Basking in reflect glory and cutting off reflected failure. *Journal of personality and Social Psychology*. (p. 382-388).

TULEBAYEV, NURBOL N. 2021. Practices of public perception of social work and social workers (Case of Kazakhstan). *Public policy and administration*. (p. 715-726).

Act no. 219/2014 Coll. on social work and on the conditions for the performance of certain professional activities in the field of social affairs and the family and on the amendment of certain laws. Available at: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2014-219>.

ZUGAZA, CAROLE B., SURETTE, RAYMOND B., MENDEZ, M., OTTO, CHARLES W., (2006). Social worker perceptions of the portrayal of the profession in the news and entertainment media: An exploratory study. *Journal of social work education*. (p. 621 - 636).

Revue sociálnych služieb, ročník 3, číslo 1, rok 2023

Vydavateľ: Fakulta sociálnych vied, UCM v Trnave, Bučianska 4/A, 917 01 Trnava

<https://rss.fsvucm.sk/index.php/rss/index>

DOI: <https://doi.org/10.34135/rss.230102>

Contact

Michal Vaľko (misko.valko007@gmail.com)

Bachelor student of social work

Catholic university in Ružomberok

Theological institute, Faculty of theology

Spišská Kapitula 12, Spišské Podhradie

PhDr. Mgr. Zuzana Budayová, PhD., h.doc. (zuzana.budayova@ku.sk)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6171-3384>

Catholic university in Ružomberok

Faculty of Theology, Theological Institute

Spišská Kapitula 12, Spišské Podhradie

ZELENÁ SOCIÁLNA PRÁCA AKO ODPOVEĎ NA GLOBALIZÁCIU **GREEN SOCIAL WORK AS A RESPONSE TO GLOBALIZATION**

Zuzana STRCULOVÁ

Abstrakt

Desaťročia neustáleho technologického pokroku a intenzívna hospodárska medzinárodná spolupráca vyústili v úzko prepojený svet. Globalizácia okrem toho, že prináša nové problémy, s výrazným sociálnym aspektom - akými sú inflácia, klimatická zmena, či fenomén sociálnych sietí, prehĺbuje aj tie staré, ako sú chudoba, nerovnosť, či hlad. Sociálna práca zareagovala na tento spoločenský vývoj vznikom nového konceptu – zelenej sociálnej práce, ktorá v sebe reflektuje význam životného prostredia v rámci ktorého funguje človek a zároveň reaguje aj na stávajúce sociálne problémy, ktorým jednotlivci a komunity neustále čelia.

Príspevok pojednáva o dopadoch globalizácie na charakter profesie sociálna práca. Snaží sa poukázať na to, ako sa sociálna práca pod vplyvom globalizácie mení a aké nové sociálne problémy vstupujú do popredia jej záujmu. Príspevok naznačuje, že síce globalizácia so sebou nesie negatívne sociálne dopady, ktoré sociálna práca musí reflektovať, no zároveň prináša profesii sociálnej práce príležitosť ako sa stať kľúčovým hráčom pri formovaní ľudského spoločenstva a jeho nasmerovaní k trvalo udržateľnému spôsobu života.

KLÚČOVÉ SLOVÁ: GLOBALIZÁCIA. SOCIÁLNA PRÁCA. KLIMATICKÁ ZMENA. ZELENÁ SOCIÁLNA PRÁCA. TRVALO UDRŽATEĽNÝ ROZVOJ.

Abstract

Decades of continuous technological progress and intensive economic international cooperation have resulted in a closely connected world. Globalization, in addition to bringing new problems with a significant social aspect - such as inflation, climate change or the phenomenon of social media, also deepens the old ones, such as poverty, inequality or hunger. Social work responded to this social development with the creation of a new concept - green social work, which reflects the importance of the environment in which a person functions and at the same time responds to emerging social problems that individuals and communities constantly face.

The paper discusses the impact of globalization on the nature of the social work profession. It tries to point out how social work is changing under the influence of globalization and what new social problems are coming to the forefront of its interest. The paper points out the fact that globalization brings with it negative social impacts that social work must reflect, but at the same time it brings the profession of social work an opportunity how to become a key player in shaping human society and directing it to a sustainable way of life.

KEY WORDS: GLOBALIZATION. SOCIAL WORK. CLIMATE CHANGE. GREEN SOCIAL WORK. SUSTAINABLE DEVELOPMENT.

1 GLOBALIZÁCIA

Termín „globalizácia“ je prvýkrát použitý v 80. rokoch 20. storočia, kedy sa snaží vysvetliť čoraz intenzívnejší technologický pokrok, rýchlejší pohyb osôb a tovaru a rozsiahlu spoločenskú zmenu. Nástup internetu a rozvoj komunikačných technológií tento proces ešte viac urýchlil a svet sa spojil do úzko spätého systému (Tamene, 2010).

Globalizácia je prirodzeným, nevyhnutným a do istej miery aj očakávaným javom, ktorý podporuje medzinárodné prepojenie štátov a zároveň stiera lokálne a regionálne rozdiely a vytvára homogenizované svetové spoločenstvo. Je to proces medzinárodného prepojenia, ktorý môžeme sledovať na všetkých úrovniach života spoločnosti – ekonomickej, hospodárskej, sociálnej, kultúrnej, politickej, oblasti životného prostredia – pričom smeruje k vzájomnému zjednoteniu a prehĺbeniu integrácie (Tamene, 2010).

Globalizácia prináša nielen výhody, ale aj problémy. Narúša rovnováhu v hospodárskej kultúrnej, sociálnej či politickej sile medzi jednotlivcami a komunitami (ISFW, 2022).

Za pozitívny efekt globalizácie môžeme považovať:

1. snaha o stieranie regionálnych rozdielov
2. rýchly prenos informácií
3. vznik priestoru na riešenie globálnych problémov, ktorým národné štáty nevedia efektívne čeliť

Za negatívny efekt globalizácie radíme:

1. oslabenie kompetencií štátu v ekonomickej oblasti
2. vznik nezamestnanosti – súkromne spoločnosti presúvajú svoju výrobu do oblastí s lacnou pracovnou silou
3. znečistenie životného prostredia – spôsobené intenzívnou medzinárodnou dopravou a obchodom (Stobierski, 2021).

Negatívnym sociálnym efektom čoraz intenzívnejšej medzinárodnej integrácie a vzrastajúcej vzájomnej závislosti je prehľbovanie chudoby a nerovnosti. Globalizácia taktiež výrazne ovplyvňuje zamestnanosť, pracovný trh, sociálne politiky národných štátov. Je dôležité podotknúť, že sociálny rozmer globalizácie sa dotýka aj bezpečnosti a kultúry, ovplyvňuje súdržnosť rodín a komunít (Rotanbi, Gammonley, 2007).

Globalizácia prináša aj nové výzvy, ktorým sociálna práca čelí. Vznikajú nové sociálne problémy, akými sú – dopady klimatickej zmeny na každodenný život jednotlivca, obchodovanie s ľuďmi, v dôsledku rozmachu sociálnych sietí ohrozenie duševného zdravia u veľkej časti populácie a tzv. pandémie osamelosti – na ktoré musia viesť sociálni pracovníci adekvátne zareagovať (Wahab, Lokesha, 2020).

Profesia sociálnej práce si uvedomuje negatívny vplyv globálneho diania na výkon svojej praxe a tiež ohrozenie medzinárodných či lokálnych sociálnych programov. Programy sociálneho rozvoja, ktoré sa snažia zvrátiť negatívne dopady globalizácie na vylúčených a zraniteľných jednotlivcov a komunitách by mali v sebe niesť tieto prvky:

1. Dostupné vzdelanie pre všetkých a podpora programov celoživotného vzdelávania
2. Vytváranie takých pracovných programov, ktoré budú určené pre tých, ktorí sa z relevantného dôvodu nevedia uplatniť na štandardnom trhu práce
3. Sociálna ochrana chudobných
4. Dodržiavanie medzinárodných dohovorov OSN týkajúcich sa ľudských práv a slobôd a práv dieťaťa
5. Aktívne zaangažovanie vylúčených a zraniteľných komunít do tvorby politik a aktivít, ktoré sa ich týkajú (IFSW, 2022).

2 KLIMATICKÁ KRÍZA

Za posledné dve desaťročia globálna teplota rástla rýchlejšie ako za posledné tisícročia. Je etablovaným vedeckým konsenzom, že dramatický rast globálnej teploty je spôsobený predovšetkým ľudskou činnosťou (Dorn, 2019). V roku 2018 zverejnil Medzinárodný panel OSN pre klimatickú zmenu znepokojivé stanovisko – ľudstvo má len 12 rokov času (pozn. Autora do roku 2030) na to, aby udržalo globálne otepľovanie na hranici 1,5 stupňa Celzia prostredníctvom transformácie globálnej spoločnosti a odklonu od fosílnych palív. Extrémne výkyvy počasia, ktorým čelíme posledné mesiace prispievajú k ešte väčšiemu skeptizmu klimatických vedcov, ktorí tvrdia, že záväzok udržať globálne otepľovanie do 1,5 stupňa Celzia sa ľudstvu nepodarí udržať a prognózy predpovedajú, že pomyselnú hranicu prekročíme o štyri roky – v roku 2027 (BBC, 2023).

Hoci je klimatická kríza globálnym problémom, dotýka sa každého človeka na Zemi osobne. Dramatické dopady klimatickej krízy výrazne ovplyvňujú ľudské zdravie i blaho. Klimatická kríza mení spôsob akým ľudia žijú. Ľudia sa musia vysporiadať so stále vyššími teplotami, alebo náhlymi zmenami počasia, čelia novým ochoreniam, majú obmedzený prístup k vode a k jedlu.

Tým, že dopady klimatickej krízy sú rozsiahlym globálnym problémom, jednotlivcovi či komunite sa môže zdať, že nedokáže, resp. nemá kapacity prispieť k ich riešeniu. Práve sociálni pracovníci môžu svojich klientov povzbudiť k tomu, aby prehlbovali svoje vedomosti a zlepšovali svoje zručnosti v vedeniu trvalo udržateľného spôsobu života, identifikovať tie svoje problémy, ktoré plynú práve z environmentálnych problémov a použiť také metódy a nástroje, ktoré im pomôžu zlepšiť ich zdravie či blahobyť (Dorn, 2019).

Environmentálne problémy, ktorým v súčasnosti čelí takmer každý z nás, nesie v sebe aj sociálny aspekt. Sociálna práca si túto skutočnosť uvedomuje a má ambíciu volať po tzv. environmentálnej spravodlivosti a udržateľnosti, ktoré sa tiež stávajú súčasťou sociálnej intervencie.

Sociálni pracovníci sú tak nútení pracovať s príčinami ale aj s následkami globalizácie na lokálnej úrovni. Sociálni pracovníci vplyvom globalizácie a ďalších kaskádovitých spoločenských výziev si uvedomili, že životné prostredie má priamy a výrazný vplyv na rozvoj blaha a potenciálu každého jedinca a komunity, pričom je dôležité obmedzené prírodné zdroje využívať udržateľným spôsobom (IFSW, 2022).

3 ZELENÁ SOCIÁLNA PRÁCA

Je nesporné že deštruktívne dopady klimatickej zmeny, akými sú bleskové povodne, rozsiahle požiare, ničivé zemetrasenia, stúpajúca globálna teplota, roztápajúce sa ľadovce, či zvyšujúca sa hladina oceánov nesú v sebe negatívny sociálny aspekt. Skutočnosť, že ľudstvo už niekoľko desaťročí citlivo vníma dramatické dopady klimatickej zmeny, podnietilo akademikov a profesionálov z humanitných vied k záujmu vnímať človeka, ako objekt záujmu, ktorý je priamo závislý od svojho okolitého životného prostredia.

Uvedomenie si, že človek, resp. jednotlivec je zasadený v prostredí, ktoré výrazne ovplyvňuje kvalitu jeho života je kľúčovým momentom súčasnej sociálnej práce. O koncepte „prostredia“ hovoria už v roku 1947 Douglas a Holland (1947, in Rajput, P., Yadav, U., J., 2021), ktorí tvrdia, že prostredie sú všetky externé sily, vplyvy a podmienky, ktoré ovplyvňujú život jednotlivca, jeho vývoj, správanie a konanie. Tí poukazujú na

dôležitosť zdravého prostredia, ktoré je predpokladom a základom pre zdravý život a blahobyt jednotlivcov a komún (Rajput P., Yadav, U., J., 2021).

Papadimitriou (2020) nechápe životné prostredie jednotlivca len ako prírodné prostredie, ale vníma ho ako jeho najbližšie prostredie ovplyvnené socio-ekonomickými, kultúrnymi, hospodárskymi, či medziľudskými štruktúrami, ktoré sa neustále menia. Zelená sociálna práca sa tak snaží pochopiť myslenie, správania a konanie jednotlivca a komún v kontexte environmentálneho prostredia, v ktorom žijú (Rambaree, 2020).

Koncept významu životného prostredia na život človeka sa v sociálnej práci etabluje od 70. rokov 20. storočia. Záujem o človeka zasadeného v okolí (životnom) prostredí popularizujú svojou prácou viacerí autori ako napr. Siporin (1975) a Germain a Gitterman (1980), Rajput, Yadav (2021) a ďalší.

Základným zámerom profesie sociálnej práce je nastoliť sociálnu spravodlivosť a rovnosť pre všetkých ľudí na Zemi. V dôsledku negatívnych dopadov klimatickej zmeny je viac ako zrejmé, že prosperitu a blaho ľudstva je možné dosiahnuť len v zdravom a udržateľnom životnom prostredí. Je teda nielen nutné, ale aj prirodzené, aby sociálna práca reflektovala aj environmentálne problémy a výzvy vo svojej praxi. Dominelli (2012, in Papadimitriou, 2020), významna autorka venujúca sa problematike zelenej sociálnej práce, definuje zelenú sociálnu prácu ako praktickú disciplínu, ktorá „*intervenuje k ochrane životného prostredia, k snahe zlepšiť blahobyt ľudí integráciou vzájomných závislostí medzi ľuďmi a ich sociokultúrnym, ekonomickým a fyzickým prostredím a k nastoleniu rovnostárskeho rámca, ktorý rieši prevládajúce štrukturálne nerovnosti a nerovnomerné rozdelenie moci a zdrojov.*“ (Papadimitriou, 2020, s.140).

Vznik zelenej sociálnej práce teda môžeme považovať za akúsi prirodzenú reakciu samotnej sociálnej práce na súčasnú globálnu situáciu.

Pridáva sa aj Papadimitriou (2020), ktorý tiež citlivo vníma negatívny sociálny aspekt environmentálnych problémov a poukazuje na to, že ak má byť sociálny problém efektívne vyriešený, je nutné do sociálnej intervencie zahrnúť koncept environmentálnej spravodlivosti a trvalo udržateľný rozvoj.

Environmentálna spravodlivosť je termín, ktorý hovorí o tom že, že prírodné bohatstvo a jeho zdroje sú v spoločnosti rozdelené nerovnomerne, pričom poukazuje na skutočnosť, že negatívnymi dopadmi klimatickej zmeny najviac trpia tí, ktorí sa o jej vznik zaslúžili najmenej – chudobní, zraniteľné a marginalizované komunity a jednotlivci (Papadimitriou, 2020).

Trvalo udržateľný rozvoj je koncept, ktorý sa snaží o dosiahnutie šťastnej, zdravej a prosperujúcej spoločnosti pre všetkých v priebehu času (Rambaree, 2020).

Ramsay a Boddy (2017, in Papadimitriou, 2020) definujú štyri atribúty zelenej sociálnej práce:

1. Využitie súčasných teoretických a praktických zručností sociálnej práce – akými sú budovanie tímu, riadenie, rozvoj a podpora komunity, antiopresívne praktiky – sú nevyhnutné pri zmiernovaní a zvládaní dopadov klimatickej zmeny jednotlivcom a komunitou. Je dôležité aby sa tak dialo vrátane aktívneho zapojenia miestnej komunity do rozhodovania a iniciatív, ktoré zmiernujú dopady klimatickej zmeny.
2. Otvorenosť a prijatie iných teoretických metód, nástrojov a disciplín, týkajúcich sa prírodného prostredia, u samotných sociálnych pracovníkov. Zelení sociálni pracovníci by si mali uvedomovať hodnotu ekosystému, ktorý výrazne formuje život jednotlivca.
3. Orientácia na zmenu. Uskutočniť zmenu myslenia, správania a konania voči životnému prostrediu je nevyhnutné na všetkých úrovniach spoločnosti, od mikro, cez

4. Schopnosť pracovať naprieč hranicami a multidisciplinárnymi priestormi. Zelený sociálny pracovník má byť schopný pracovať v multidisciplinárnom tíme a intenzívne spolupracovať s odborníkmi s viacerých oblastí. Vzájomná spolupráca má byť kľúčom ku komplexnému riešeniu súčasných problémov, ktorým globálna spoločnosť čelí.

Zelená sociálna práca vyzýva sociálnych pracovníkov, aby si uvedomili význam životného prostredia pre už vybudované sociálne prostredie jednotlivca, nakoľko má priamy a zásadný vplyv na jeho každodenný život. Je tiež dôležité aby sociálni pracovníci podporovali a rozvíjali povedomie o environmentálnej zodpovednosti a ochrane životného prostredia v komunitách, kde pôsobia (IFSW, 2022).

4 ZELENÝ SOCIÁLNY PRACOVNÍK

Zelený sociálny pracovník je profesionál, ktorý koná lokálne, no myslí globálne (Rajput, Yadav, 2021). Papadimitriou (2020) tvrdí, že sociálny pracovník môže odvodzovať autoritu pre svoje sociálne intervencie z členstva svojej krajiny v OSN. V súčasnosti má OSN 193 členov, čiže zastrešuje takmer všetky štáty sveta. Svojou aktívnou účasťou v tejto nadnárodnej organizácii sa zaväzujú k tomu, že zabezpečia blaho svojim občanom v podobe prístupu k jedlu, k prístrešiu, vzdelaniu, zdraviu a i. Autoritu sociálnych pracovníkov tiež podporujú rôzne medzinárodné zmluvy a protokoly, akými sú Všeobecná deklarácia ľudských práv, Parížska dohoda, či Kjótsky protokol, ktoré poukazujú na environmentálne aspekty spoločenského fungovania.

Sociálny pracovník je nositeľom zmeny - vníma človeka pôsobiaceho v prostredí, chápe význam medziľudských vzťahov a budovania koalícií, využíva systémovú perspektívu a je schopný zapájať sa, hodnotiť a zasahovať na viacerých úrovniach (Jackson, 2017). V česko-slovenskom odbornom priestore prvýkrát definuje sociálneho pracovníka ako agenta sociálnej zmeny Střeženec v roku 2006, konkrétne hovorí o tzv. „agensovi“. Agensa vníma ako „*profesionála, ktorý disponuje širokým výberom techník a aktivít a ktorý siaha od primárnych, na jednotlivca zameraných psycho-sociálnych procesov až po angažovanie sa v sociálnej politike a v sociálnom rozvoji.*“ (Střeženec, 2006, s. 144). Autor ďalej dopĺňa, že sociálny pracovník je aktívny, svojou osobou „*aktivizuje sociálny potenciál klienta, je iniciátorom a často i pôvodcom vyvolaných aktivít klienta*“ (Střeženec, 2006, s.145).

Vďaka svojmu vedomostnému zázemiu dokáže zelený sociálny pracovník riešiť štrukturálne socioekonomické nerovnosti, zaoberať sa nerovnomerným rozdelením zdrojov a moci, pričom dokáže pochopiť globálne interakcie a ich vplyv na každodenný život jednotlivca (Papadimitriou, 2020). Jackson (2017) pridáva, že dopadmi klimatickej zmeny budú trpieť najviac marginalizovaní a zraniteľní jednotlivci a komunity, pričom tým, že majú menej zdrojov a menšie možnosti než ostatní, budú tiež menej schopní zotaviť sa z deštruktívnych dopadov klimatických zmien a žiť odolný život voči týmto dôsledkom (Jackson, 2017).

Zelený sociálny pracovník dokáže efektívne využívať obmedzené prírodné zdroje, pričom jeho záujmom je aj ovplyvňovať hospodárske a ekonomické aktivity štátu, ktoré zhoršujú životné prostredie a podporovať tie aktivity, ktoré zlepšia životné podmienky marginalizovaných a chudobných komunít a podporiť nevyhnutné sociálne reformy, ktoré prispievajú k blahobytu všetkých ľudí na Zemi. Je tiež rozhodujúcou silou v riešení neustále zhoršujúceho sa životného prostredia a podpore rozvoja udržateľnej komunity a spoločnosti, na dosiahnutie ktorých využíva nástroje vzdelávania, participácie

a mobilizácie jednotlivcov a komunit (Papadimitriou, 2020). Hodnoty sociálnej práce spolu so schopnosťou zapájať sa, intervenovať a plánovať robia zo sociálnych pracovníkov neoceniteľných agentov pri riešení klimatických zmien (Jackson, 2017).

Rinkel a Powels (2017, in Papadimitriou, 2020) zdôrazňujú nasledovné kompetencie zeleného sociálneho pracovníka:

1. Podporuje jednotlivca a komunitu pri potvrdzovaní ich ľudských, sociálnych a environmentálnych práv
2. Podporuje jednotlivca a komunitu aby si chránili svoje životné prostredie, aby zvyšovali svoje blaho a dosahovali environmentálnu spravodlivosť
3. Mobilizuje jednotlivca a komunitu v angažovaní sa v rôznych partnerstvách a alianciách, ktoré podporujú spoločenské blaho
4. Posilňuje postavenie marginalizovaných jednotlivcov a komunit a podporuje ich, aby sa stali tvorcami rozhodnutí, politík, ktoré ovplyvňujú ich každodenný život (Papadimitriou, 2020).

Papadimitriou (2020) zdôrazňuje, že sociálni pracovníci si musia uvedomiť, že práve dopady environmentálnej krízy, resp. klimatickej zmeny ešte viac násobia problém chudoby, nedostupného bývania, zdravia, nerovnosti.

ZÁVER

Globalizácie je novodobý fenomén, ktorý borí jednotlivé národné hranice, prehĺbuje vzájomnú závislosť krajín, vyžaduje medzinárodnú spoluprácu a má výrazný vplyv na všetky oblasti každodenného života jednotlivca a komunit na celom svete (Wahab, Lokesha, 2020). Rôznymi formami environmentálnej nespravodlivosti trpia stámmilióny ľudí po celom svete. Na túto naliehavú skutočnosť musia reagovať aj sociálni pracovníci, ktorí začlenili environmentálne problémy do presadzovania sociálnej spravodlivosti. Je paradoxné, že práve globalizácia a klimatická zmena, ktoré sú zdrojom nových sociálnych výziev a problémov, vytvárajú tiež pre sociálnu prácu príležitosť stať sa kľúčovým globálnym aktérom pri budovaní a realizovaní trvalo udržateľnej spoločnosti (Rajput P., Yadav, U., J., 2021).

Sociálni pracovníci nebojú proti globalizácii ako takej. Uvedomujú si, že globalizácia v sebe obsahuje aj viaceré pozitívne prvky, medzi ktorými má mimoriadne miesto skutočnosť, že práve globalizácia by mohla byť nástrojom na riešenie viacerých sociálnych problémov, z nich najzávažnejším je chudoba. Táto možnosť vedie sociálnych pracovníkov k tomu, že sa svojím hlasom pridávajú k čoraz silnejšej skupine odborníkov, ale aj laikov požadujúcich humanizáciu globalizácie. Globalizácia prehĺbuje sociálnu nerovnosť. Spôsobuje to, že kríza, alebo konflikt, ktorý sa deje v jednej časti sveta výrazne ovplyvňuje každodenný život jednotlivcov a komunit na druhej strane sveta. Sociálni pracovníci verní svojej misii požadujú, aby tento proces rešpektoval sociálnu spravodlivosť, posilňoval solidaritu medzi štátmi, komunitami a jednotlivcami, dodal trhu morálny rozmer a zároveň akceptoval každú ľudskú osobu v jej neodňateľnej dôstojnosti.

POĎAKOVANIE

Tento príspevok je výstupom z projektu APVV-20-0094 Environmentálna spravodlivosť v kontexte sociálnej práce.

POUŽITÉ ZDROJE

- BBC. 2023. *Global warming set to break key 1,5C limit for first time*. Dostupné na: <https://www.bbc.com/news/science-environment-65602293>.
- DOM, C. 2019. *Climate Change and Health. A call to Social Workers*. The National Association of Social Workers. Dostupné na: https://www.socialworkers.org/LinkClick.aspx?fileticket=H0t76Ho_6Ts%3D&portalid=0.
- IFSW. 2014. *Globalisation and the Environment*. Dostupné na: <https://www.ifsw.org/globalisation-and-the-environment/>.
- JACKSON, K. 2017. *Climate Change and Public Health. How Social Workers Can Advocate for Environmental Justice, Social Work Today*. Dostupné na: <https://www.socialworktoday.com/archive/ND17p10.shtml>.
- PAPADIMITRIOU, E. 2020. *Defining Green Social Work*. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/349733591_Defining_Green_Social_Work.
- RAJPUT, P., YADAV, U., J. 2021. *Green Social Work Integrating Knowledge and Practices to make Discipline relevant*. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/359452572_Green_Social_Work_Integrating_Knowledge_and_Practices_to_Make_Discipline_Relevant.
- RAMBAREE, K. 2020. *Environmental Social Work. Implication for accelerating the implementation of sustainable development in social work curricula*. Dostupné na: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/IJSHE-09-2019-0270/full/pdf?title=environmental-social-work-implications-for-accelerating-the-implementation-of-sustainable-development-in-social-work-curricula>.
- RAMBAREE, K., BALD, M., RAMBAREE, B., B. 2020. *Worlds apart! Environmental injustices in Mauritius, Peru and Sweden*. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/339732254_Worlds_apart_Environmental_injustices_in_Mauritius_Peru_and_Sweden.
- ROTABI K. S., GAMMONLEY, D., GAMBLE, D. 2007. *Integrating Globalization into the Social Work Curriculum*. Dostupné na: <https://scholarworks.wmich.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3255&context=jssw>.
- STOBIERSKI, T. 2021. *6 Pros and Cons of Globalization in Business to Consider*. Dostupné na: <https://online.hbs.edu/blog/post/pros-and-cons-of-globalization>.
- STRIEŽENEC, Š. 2006. *Teória a metodológia sociálnej práce*. Trnava. ISBN: 80-969390-4-1.
- TAMENE, G. 2010. *Moderné medzinárodné vzťahy a svetová politika*. Bratislava. 2010. ISBN: 978-80-8078-325-9.
- WAHAB, A., LOKESHA, D., U. 2021. *Influence of globalization on social work practices in Industries*. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/355336612_Influence_of_globalization_on_social_work_practices_in_Industries.

Kontakt

Mgr. et Mgr. Zuzana Strculová (strculova1@ucm.sk)

Katedra sociálnej práce FSV UCM

Bučianska 4/A, 917 01 Trnava

SOCIÁLNÍ SLUŽBA TÝDENNÍ STACIONÁŘ V KONTEXTU PANDEMIE COVID-19

WEEKLY INPATIENT SOCIAL SERVICE IN THE CONTEXT OF THE COVID-19 PANDEMIC

**Adéla MOJŽÍŠOVÁ, Zuzana TRUHLÁŘOVÁ, Aneta MARKOVÁ, Radka PRÁZDNÁ,
Ivana HAVRÁNKOVÁ, Pavel ZIKL, Michal NESLÁDEK, Petra BENDO VÁ**

Abstrakt

CÍL: Pandemie COVID-19 významně ovlivnila poskytování sociálních služeb osobám se zdravotním postižením. Cílem této stati je popsat faktory, které ovlivňovaly v době pandemie poskytování pobytové sociální služby – týdenního stacionáře. TEORETICKÁ VÝCHODISKA: Týdenní stacionář je pobytová sociální služba, která je poskytována klientům se sníženou soběstačností, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné osoby. Její realizace je významnou podporou pro kvalitu života lidí se zdravotním postižením a jejich pečovateli. V době pandemie musela tato sociální služba reagovat na krizové podmínky. METODY: Výzkum byl realizován za využití kvantitativních a kvalitativních metod. V počáteční fázi proběhlo kvantitativní šetření u poskytovatelů sociálních služeb. Cílem dotazníkového šetření bylo v první řadě zmapovat faktory, které ovlivňovaly realizaci fungování pobytové služby – týdenní stacionář v době pandemie COVID-19. Dotazník byl realizován online formou a byl vytvořen a distribuován v prostředí LimeSurvey. Výsledky z dotazníkového byly dále konkretizovány prostřednictvím fokusních skupin se zástupci poskytovatelů týdenních stacionářů. VÝSLEDKY: Z výsledků šetření vyplynulo, že z pohledu poskytovatelů sociální služby týdenní stacionář byla za významný faktor z hlediska provozu služby v mimořádných podmínkách považována absence sdílení informací a absence metodické podpory ze strany zřizovatele služby, izolace klientů a nemožnost v některých obdobích pandemie poskytovat pobytovou službu.

Klíčová slova: TÝDENNÍ STACIONÁŘ. PANDEMIE COVID-19. SOCIÁLNÍ SLUŽBY. KLIENTI SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM. METODICKÁ PODPORA.

Abstract

OBJECTIVE: The COVID-19 pandemic has significantly affected the provision of social services to people with disabilities. The aim of this paper is to describe the factors that influenced the provision of residential social services - weekly residential care during the pandemic. THEORETICAL BACKGROUND: Weekly residential care is a residential social service provided to clients with reduced self-sufficiency whose situation requires regular assistance from another person. Its implementation is an important support for the quality of life of people with disabilities and their caregivers. During the pandemic, this social service had to respond to crisis conditions. METHODS: The research was conducted using quantitative and qualitative methods. In the initial phase, a quantitative survey was conducted with social service providers. The aim of the questionnaire survey was primarily to map the factors that influenced the implementation of the functioning of the residential service - a weekly residential centre during the COVID-19 pandemic. The questionnaire was implemented in an online form and was created and distributed in the LimeSurvey environment. The results from the questionnaire were further fleshed out through focus groups with representatives of weekly residential care providers. RESULTS: The results of the survey showed that from the point of view of the providers of the weekly residential care service, the absence of information sharing and lack of methodological support from the service provider, the isolation of clients and the inability to provide residential care in some periods of the pandemic were considered to be significant factors in terms of the operation of the service in emergency conditions.

Keywords: PANDEMIC COVID-19. SOCIAL SERVICE. WEEKLY RESIDENTIAL CARE. CLIENTS WITH DISABILITIES. METHODOLOGICAL SUPPORT.

ÚVOD

Pandemie COVID-19 přinesla do společnosti mnoho změn a je možné ji považovat za jednu z nejobtížnějších období ve vztahu k fungování sociálních služeb nejen pro klienty se zdravotním postižením, na které se zaměřil náš výzkum. Rok 2020 a 2021 se stal po poskytovatele i uživatele sociálních služeb obdobím změn, které pravděpodobně ovlivní poskytování sociálních služeb i v budoucnu.

Ukázala se nutnost multidisciplinárního přístupu v období epidemie v kontextu práce s klientem a ve spolupráci s ostatními organizacemi včetně potřeby zapojit co nejvíce odborníků do realizace péče o osoby se zdravotním postižením.

Landers, Minyard, Lanford et al., (2020); Doody, Keenan, (2021) upozorňují na důležitost rozvoje krizového řízení v sociálních služebách ve spolupráci s veřejným zdravotnictvím, a to celé v kontextu komunity v případné opakující se pandemické situaci.

V období pandemie COVID-19 se významně zvýšilo riziko sociální izolace klientů. V určitém období pandemie COVID-19 došlo k výraznému omezení a mnohdy i k uzavření dané služby. Riziko sociálního vyloučení se tak stalo zájmem veřejného zdraví, které bylo do doby propuknutí pandemie, společností i odborníky zanedbáváno (Embregts et al., 2022). Neopomenutelná je další souvislost mezi sociální izolací, osamělostí a depresí v kontextu sociálních služeb a pandemie COVID-19. Dle Smith a kol. (2020) období pandemie COVID-19 identifikovalo potřebu, aby se pomáhající organizace sjednotily a vytvořily mezisektorová partnerství, ve kterém by bylo možné zachovat poskytování služeb a programů pro zapojení a podporu klientů v této rizikové a obtížné době. Síť sociálních služeb pro klienty by měla poskytovat zásadní infrastrukturu s nabídkou takových služeb v době pandemické, aby se snížilo riziko sociální izolace u klientů. S využitím odborně navrženého postupu v této oblasti by klienti mohli dosáhnout zmírnění rizika sociální izolace a zároveň zůstat v bezpečné fyzické vzdálenosti od ostatních.

V ČR byla uplatňována karanténní opatření, která zasáhla do životů a fungování institucí, jednotlivců i celých rodin (Navrátil, 2020; Nyklová, Moree, 2021). Jedno z opatření, které česká vláda zavedla, bylo uzavření školských zařízení, vybraných sociálních služeb a po delším čase umožnila přechod dílčích činností a služeb do online prostředí (Vláda ČR, 2021; MZ ČR, Mimořádné opatření, 2020). Formálně pečující se tak ze dne na den museli vypořádat se zátěží, kterou sama o sobě epidemiologická situace přinesla, ale také se zátěží, která se pojila s péčí o další členy domácnosti, vč. jejich podpory při vzdělávání (ČOSIV, 2021). Aliance pro individualizovanou podporu (2020) publikovala statistické údaje o zapojení neformálně pečujících osob v systému péče o osoby se zdravotním postižením a zdůraznila nutnost systémové podpory tohoto segmentu. V době epidemie došlo postupně k pozastavení činnosti sociálních služeb včetně týdenních stacionářů a následně i přerušování poskytování sociálních služeb. V následném období docházelo k postupnému obnovení činnosti poskytovatelů sociálních služeb, jejich realizace však byla omezena řadou hygienických a organizačních opatření (Lusková, Solichová, 2020). V takto krizových podmínkách a okolnostech je velmi obtížné zachovat kvalitu sociální služby v rozsahu, který je definovaný v zákoně o sociálních službách, a naplňovat standardy kvality sociálních služeb (Bradley, Elkins, Herrin et al., 2011; Truhlářová, Havigerová, Haviger 2021; Hughes, Anderson, 2022).

Nedostupnost sociálních služeb v důsledku pandemie negativně dopadla ve svých důsledcích na osoby se zdravotním postižením, ale i na pečující osoby (Kendall, Ehrlich, Chapman et al., 2020/2022; Rose, Willner, Cooper et al., 2022).

Tyto skutečnosti velmi ovlivnily funkčnost nastavení systému sociálních služeb pro osoby se zdravotním postižením. Ukázal se význam a důležitost konceptu týdenního stacionáře jako sociální služby, jehož cílem je podpora klienta, ale i sekundárně pečující osoby (zákon 108/2006 Sb.). V době pandemie COVID-19 se v České republice provoz týdenních stacionářů a dalších zařízení sociální péče musel přizpůsobit opatřením a omezením, která byla zavedena vládou v době pandemie. Opatření se v průběhu pandemie měnila v závislosti na aktuální situaci a rizikovitosti daného období. Uživatelé pobytového typu sociální služby zůstali velmi často bez jakékoliv pomoci, bez informací a návaznosti či propojenosti na návazné sociální služby. Tím docházelo k výraznému zhoršení kvality život lidí se zdravotním postižením a jejich pečovateli, mnohdy i k ohrožení zdraví.

CÍLE A METODOLOGIE

Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jak rizikové faktory (využívání metodické podpory a získávání informací, organizační opatření/omezení využití pro zajištění zdárného chodu služby v epidemiologické situaci, oblasti práce s klienty a personální oblast) ovlivňovaly poskytování pobytové služby týdenní stacionář v době pandemie. Dílčím cílem bylo zjistit, jak tyto rizikové faktory vnímali samotní sociální pracovníci v sociální službě týdenní stacionář a jaké změny by navrhovali.

V rámci výzkumného šetření byla použita kombinovaná výzkumná strategie. Kvantitativní výzkumná strategie, technika dotazníku vlastní konstrukce, se zaměřovala na problematiku realizace sociální služby týdenního stacionář v době pandemie a na identifikaci rizikových faktorů dle názorů ředitelů a vedoucích této služby. Výsledný dotazník byl následně pilotně ověřen u vybraných poskytovatelů sociálních služeb v říjnu 2021. Vlastní dotazníkové šetření bylo realizováno v období listopad 2021 až leden 2022. Při oslovování služeb byly využity kontakty z Registru poskytovatelů sociálních služeb MPSV ČR. Výzkumem se zjišťovaly zkušenosti poskytovatelů sociálních služeb s realizací vybrané služby v době krizového či nouzového stavu na počátku pandemie COVID-19 a v době sběru dat. Dotazníkové šetření bylo realizováno skrze prostředí LimeSurvey, přičemž distribuce dotazníku byla provedena pomocí e-mailové komunikace. Součástí dotazníku byl informovaný souhlas. Data z dotazníků byla analyzována pomocí prostředků popisné statistiky. Analýza byla provedena pomocí programu MS Excel.

Dále byla využita kvalitativní výzkumná strategie, technika fokusních skupin s vedoucími pracovníky v týdenních stacionářích, jejímž cílem bylo zjistit, jak tuto situaci vnímali sami pracovníci, kteří přímo realizovali danou službu a jak by na základě této zkušenosti nastavili realizaci služby pro případ budoucí krizové situace. Fokusní skupiny byly realizovány v období duben až červen 2022. Zjištěné výpovědi informantů byly doslovně přepsány, kategorizovány a následně analyzovány formou kvalitativní obsahové analýzy v programu Atlas.ti. Informanti byli seznámeni s průběhem a obsahem těchto skupin, byla jim garantována anonymizace zjištěných informací.

Etické aspekty výzkumu byly projednány a odsouhlaseny Etickou komisí Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, č.j. EK019/2021. Etika v dotazníkovém šetření byla zajištěna dopředu zasláním dokumentem o realizovaném

výzkumu a následně prohlášením účastníka s jejich zapojením do výzkumu. U fokusních skupin byla etika zajištěna dokumentem „Informace pro účastníky výzkumu“ a dále smluvním vztahem mezi konkrétním aktérem vybrané sociální služby a výzkumnou institucí. Získaná data ze všech fází výzkumu byla pro potřeby analýzy anonymizována. Úložiště dat je zabezpečeno JU. Ve všech fázích výzkumu bylo možné ze strany respondenta či informanta odstoupit z výzkumu s tím, že všechna data budou smazána.

Respondenti výzkumu

V období realizace výzkumu bylo registrováno v ČR celkem 48 poskytovatelů sociálních služeb týdenních stacionářů. Byl tedy osloven základní soubor 48 poskytovatelů sociálních služeb týdenní stacionářů, z toho se do výzkumného šetření se zapojilo 14 institucí, tj. 29 % ze základního souboru. Respondenty dotazníkového šetření byli ředitelé, případně vedoucí těchto služeb. Hlavním záměrem bylo, aby daný respondent měl zkušenost s vedením služby v době pandemie. Do výzkumného šetření se zapojili poskytovatelé služby týdenní stacionář z osmi krajů ČR. Nejčastější cílovou skupinou zapojených sociálních služeb týdenních stacionářů do výzkumu byli klienti s mentálním postižením (78,6 %), dále pak klienti s kombinovaným postižením (35, 7%) v dospělém (50 %) a seniorském věku (21,4 %).

Fokusních skupin se zúčastnilo 5 komunikačních partnerů, vedoucích pracovníků týdenních stacionářů. Výběr účastníků byl záměrný. Délka fokusních skupin, které byly realizovány on-line prostřednictvím MSTeams, byla 3 hodiny.

VÝSLEDKY

Z dotazníkového šetření vyplynuly čtyři problematické oblasti, z kterých vyplývají rizikové faktory pro realizaci služby - **metodická podpora a získávání informací, organizační opatření/omezení využívaná pro zajištění realizace služby v epidemiologické situaci, práce s klienty a personální oblast.**

Tabulka 1: Problematické oblasti při využívání metodické podpory a získávání informací

<i>Problematické oblasti při využívání metodické podpory a získávání informací</i>	<i>Počátek pandemie (%)</i>	<i>Období listopad až prosinec 2021 (v %)</i>
<i>Příliš časté změny</i>	78,6	64,3
<i>Nepřehlednost informací</i>	78,6	71,4
<i>Absence centrálního zdroje informací</i>	71,4	50
<i>Příliš obecná/nespecifická met. podpora.</i>	50	35,7
<i>Met. podpora vydávána příliš pozdě</i>	28,6	21,4
<i>Nedostatečná možnost odborných konzultací</i>	7,1	14,3
<i>Nedostatek informací celkem*</i>	57,1	35,7
<i>... ze zdravotní/hygienické oblasti</i>	21,4	0
<i>... z právní oblasti</i>	21,4	21,4
<i>... o práci s klienty</i>	14,3	7,1
<i>... o práci se zaměstnanci</i>	7,1	0
<i>... jak pracovat s blízkými osobami</i>	21,4	14,3

Z realizovaného šetření jsme identifikovali jako významné faktory, který ovlivňovaly poskytování týdenního stacionáře na počátku pandemie, příliš časté změny v metodické podpoře (78,6 %), nepřehlednost informací (78,6 %), absence centrálního zdroje informací (71,4 %) a nedostatek informací (57,1 %). Respondenti uváděli, že nedostatek informací především postrádali ze zdravotní oblasti, právní oblasti a metodické informace jak pracovat s blízkými osobami klientů. Tyto problematické oblasti se částečně proměnili na konci roku 2021. Klesla absence informací z centrálního zdroje, která začala být saturována především MPSV a Asociací poskytovatelů sociálních služeb (50 %), a výrazně se snížil celkový nedostatek informací na 35,7 %. Naopak i v pokročilé fázi pandemie COVID-19 přetrvávala nepřehlednost informací (71,4 %) a příliš časté změny v metodické

podpoře (64, 3 %) a poskytovatelé postrádali informace z právní oblasti ve stejné míře, jako na začátku pandemie. Vedoucí pracovníci v rámci kvalitativního výzkumu popisovali období jako chaotické, s velice krátkým časový prostor na zavádění nařízení vlády či ministerstva. Zdůrazňovali nepřehlednost a nesrozumitelnost pravidel, komplikovanost daných nařízení a velký problém s nedostatkem financí s ohledem na nutnost zabezpečit hygienická opatření. S postupující dobou pandemie se dle jejich vyjádření situace s předáváním informací částečně zlepšila.

Tabulka 2: Organizační opatření/omezení využítá pro zajištění zdárného chodu služby

Opatření/omezení	Počátek pandemie (%)	období listopad až prosinec 2021 (v %)
Zavedení hygienických opatření	100	85,7
Zákaz vstupu 3. osob do zařízení	78,6	42,9
Pozastavení přijímání nových klientů	50	0
Omezení doby poskytování sl.	21,4	0
Omezení kapacity služby	21,4	0
Prostory pro karanténu/izolaci kl.	64,3	21,4
Původně prez. služby poskyt. distančně	7,1	0
Omezení či zákaz návštěv	92,9	64,3
Omezení vycházek klientů mimo službu	57,1	21,4
Omezení či zákaz pohybu klientů po sl.	14,3	7,1
Omezení vzájemného kontaktu mezi kl.	57,1	7,1
Omezení či zákaz spol. stravování kl.	42,9	7,1

Nejvýznamnější organizační opatření/omezení realizovaná na začátku pandemie COVID-19 pro zajištění zdárného chodu pobytové služby byla hygienická opatření, která byla zavedena v TS ve 100 %. Dalším významným opatřením byl zákaz návštěv (92,9 %), zákaz vstupu 3. osob do služby (78,6 %) a pozastavení přijímání nových klientů (50 %). Na konci roku 2021 stále přetrvávaly v TS zavedená hygienická opatření (85,7 %) a omezení návštěv (64,3). Na konci roku 2021 se výrazně snížila míra omezení vzájemného kontaktu mezi klienty u služby TS a to z 57,1 % na 7,1 % a míra omezení společného

stravování klientů v pobytové službě (ze 42,9 % na 7,1 %). Všechna tato opatření sekundárně výrazně dopadala na neformálně pečující osoby, (tj. osoby blízké, rodiny klientů) a generovala další rizikový faktor v době pandemie – sociální izolaci klientů týdenních stacionářů, kteří přerušili nebo ukončili využívání týdenního stacionáře kvůli obavám o zdraví. Tuto skutečnost uváděli i vedoucí pracovníci, jak komplikovanou záležitostí bylo pro klienty vrátit se do sociální služby, příp. ji využívat za nových podmínek, kdy nebylo dle vedoucích pracovníků vůbec jednoduché udržet kvalitu služby a naplňovat standardy kvality. Proto vedoucí pracovníci navrhovali vytvoření metodických materiálů se základním pracovním rámcem pro případ budoucí krizové situace v TS. Z fokusních skupin vyplynulo doporučení vedoucích pracovníků, aby v budoucnu nebyly sociální služby uzavírány plošně, ale za předpokladu přítomnosti zdravotnického pracovníka. Dále doporučovali rozvíjet poskytování služeb v online prostoru v případě budoucí pandemie.

Tabulka 3: Oblasti nejvíce problematické při práci s klienty

Problematické oblasti	Počátek pandemie (%)	období listopad až prosinec 2021 (v %)
Klienti přerušili/ukončili využívání sl.	50	35,7
Informování klientů/vysvětlení situace	50	21,4
Péče o klienty s onemocněním COVID	28,6	0
Dodržování opatření – klienti a blízké os.	28,6	28,6
Zhoršení psychického stavu klientů	50	21,4
Zhoršení fyzického stavu klientů	28,6	14,3
Nemožnost pracovat na st. cílech	64,3	35,7
„Propad klientů“	28,6	21,4
Vznik mimořádných krizových situací	21,4	14,3
Obtíže v udržení kvality služby	35,7	28,6
Obtíže při zajišťování práv klientů	7,1	7,1

Jak uvedlo 50 % respondentů výzkumu, na počátku pandemie byla nejvíce problematické, že klienti přerušili nebo ukončili využívání služby TS a tato situace v určité míře přetrvala do konce roku 2021 (35,7 %). Ve stejné míře respondenti v rámci šetření uvedli, že klientům TS bylo velice problematické předávat informace o vývoji pandemie a vysvětlit jim vzniklou situaci. Tyto nesnáze se s dobou trvání pandemie zlepšily a na konci roku tuto problematickou oblast uvádělo už jen 21 % respondentů. Na počátku pandemie identifikovali respondenti nemožnost pracovat s klienty na stanovených cílech v rámci individuálního plánování (64,3 %) a zhoršení psychického stavu klientů v TS (50 %). Dle vyjádření respondentů se tento faktor úměrně dobře trvání pandemie snižovat. Za zajímavé zjištění je možné považovat skutečnost, že na začátku pandemie respondenti jako problematickou oblast při práci s klienty identifikovali péči o klienty s onemocněním COVID-19 (28,6 %), na konci roku 2021 již tento faktor nebyl identifikován. Jak uvedli vedoucí pracovníci v rámci kvalitativního šetření, tato data byla výrazně spojena se skutečností, že nabídka očkování byla pro pobytové služby přednostní a klienti a jejich rodiny této nabídky využili. Dalším faktorem se týká obtížnosti spjaté s udržením kvality služby TS, kdy 35,7 % respondentů uvedlo toto riziko na počátku pandemie a 28,6 % respondentů na konci roku 2021. Po celou dobu pandemie byl významný faktor lidských práv, který na začátku pandemie byl spojen s uzavřením této sociální služby a v dalších obdobích s omezeními poskytované služby, která klientům výrazně zhoršovala psychický i fyzický stav a v některých případech narušila pravidelný kontakt s rodinou. Vedoucí pracovníci často velice negativně hodnotili s tím spojenou izolaci klientů.

Tabulka 4: Využívaná opatření v rámci personální oblasti

Problematické oblasti	Počátek pandemie (%)	období listopad až prosinec 2021 (v %)
Personální nedostatek	71,4	50
Ukončení pracovního poměru	0	0
Únava, vyčerpání pracovníků	42,9	35,7
Zhoršený psych. stav pracovníků	21,4	21,4
Vznik fyzických zdravotních potíží	14,3	14,3
Zhoršení vztahů v týmu	35,7	35,7
Zhoršená nálada v týmu	71,4	42,9
Nedost. kompetence/znalosti pracovníků	21,4	7,1
Onemocnění pracovníků	57,1	42,9
Péče o dítě	50	21,4
Ošetřování blízké osoby	14,3	7,1

Faktor personálního zabezpečení služby v době pandemie byl zásadní a z výzkumného šetření vyplynulo, že v době pandemie poskytovatelé pocítovali personální nedostatek, a to na začátku pandemie (71,4 %), ale i na konci roku 2021 (50 %). Zajímavé je však zjištění, že žádný zaměstnanec neukončil pracovní poměr i přesto, že byl identifikován respondenty přetrvávající faktor únavy a vyčerpání a zhoršení vztahů v týmech v průběhu pandemie a vysoká nemocnost mezi zaměstnanci služby TS. Na počátku pandemie do personální oblasti výrazně zasáhl faktor péče o dítě (50 %), ten však do konce roku 2021 výrazně klesl a to na 21,4 %. Celou sledovanou dobu zaměstnanci často vykonávali i jiné pracovní činnosti než ty, které mají v náplni práce ve službě TS. Jak uvedli komunikační partneři, v některý TS byla k dispozici online supervize, která byla u zaměstnanců vnímána spíše negativně.

Zkušenosti se studenty, zaškolení dobrovolníků a externistů někteří vedoucí pracovníci popisovali jako velice zatěžující. Nejtěživější v personální oblasti pro sledovanou sociální službu v období pandemie byl obecně nedostatek pracovníků z důvodu onemocnění nebo péče o osobu blízkou. Pro některé zaměstnance tato potřeba skloubit péči o klienty v pobytové službě a péči o rodinu byla velice zatěžující.

Vedoucí pracovníci v průběhu šetření uvedli, že se pracovníci v době krize naučili něco nového, především využívat pro komunikaci IT technologie. Faktor nových forem komunikace mezi klienty a poskytovateli služby otevřel nové možnosti nejen v období pandemie. Klienti a jejich rodiny se v souvislosti s pandemií vybavili IT technologiemi a získali zkušenosti s online komunikací. Obtížné bylo využívání IT technologií u klientů s mentálním postižením, ale s pomocí rodin a pracovníků sociálních služeb v mnoha případech tuto kompetenci získali.

Vedoucí pracovníci v rámci fokusních skupin identifikovali nezbytnost přítomnosti zdravotně-sociální péče v TS nejen v době pandemie. Uvedli, že bylo velice náročné pro fungování týdenního stacionáře zajistit spolupráci s praktickými lékaři v době pandemie a doporučují rozšíření odborného personálu v sociálních službách o zdravotníky.

DISKUSE

V rámci výzkumného šetření byly sledovány rizikové faktory a oblasti, které významně ovlivnily poskytování pobytové služby týdenního stacionáře v době pandemie COVID-19. Jednou z významných problémových oblastí bylo poskytování metodické podpory organizacím a získávání aktuálních informací v průběhu pandemie. Jako výrazný nedostatek vnímali zástupci organizací příliš časté změny a nepřehlednost poskytovaných informací. Havránková a kol. (2022) poukazují na význam metodické podpory pro poskytovatele sociálních služeb v době krizových situací a poukazují na důležitost srozumitelného komunikačního systému předávání informací od resortních ministerstev přes krajské úřady po poskytovatele sociální služby. Je tedy nezbytné pro sociální služby vybudovat centrální zdroj informací a nastavit systém sdílení těchto informací pro případ další pandemické situace (Jesus a kol., 2021; Prázdna a kol., 2022; Zikl a kol.2022).

V oblasti organizačního zajištění realizace poskytování služby bylo u týdenního stacionáře zásadní období v době pandemie, kdy bylo omezeno poskytování této služby. Tento aspekt výrazně ovlivnil realizaci a následné fungování sociální služby týdenní stacionář v dalších etapách pandemie. Došlo k ohrožení klientů a jejich rodin (Navrátil, 2020; Nyklová, Moree, 2021). Omezení sociálních služeb zvýšilo riziko sociální situace klientů (Caton, Chapman, 2016; Smith a kol., 2020). Ukázalo se, že jedním z možných řešení je vytvoření mezisektorového partnerství poskytovatelů sociálních služeb s cílem snížit

riziko sociální izolace u klientů v okamžiku uzavření jedné ze služeb (Smith a kol., 2020). Dalším důležitým aspektem pro poskytování sociální služby v době epidemických situací je potřeba zajištění vhodných a dostupných ochranných pomůcek (Doyle a O'Brien, 2020), které by poskytovatelé přivítali i v době mimo pandemii, v podobě určité rezervy a s tím související finanční autonomie poskytovatelů pro nákup vhodných ochranných pomůcek pro danou službu ve vazbě na typologii klientů v týdenních stacionářích.

Ve vazbě na profesionální práci s klienty týdenního stacionáře výsledky šetření ukázaly na obtížnost udržení kompetencí u klientů se zdravotním postižením v době pandemii. Dle vyjádření respondentů u klientů týdenních stacionářů docházelo k omezení procesu učení a komunikace v době pandemii a mnohdy docházelo ke snížení či ztrátě určité kompetence. Jak uvádí Courtenay a Perera (2020) je nezbytné u této cílové skupiny podporovat udržení stávajících kompetencí co nejdéle. Pokud vlivem pandemii došlo k jejich snížení, nastavit takovou odbornou podporu, aby došlo k jejich obnovení v rámci individuálního plánu klienta, a to ve spolupráci s rodinou. Z výsledků šetření vyplývá, že v průběhu pandemii se uživatelé týdenních stacionářů zcela nebo částečně ocitali mimo institucionální odbornou podporu, podpora chyběla i formálně pečujícím osobám (omezení provozu služby, přijímání nových klientů) (MPSV ČR, Sociální služby v roce 2020; 2021). Z pohledu sociálních pracovníků opatření, která byla v době pandemii uplatňována byla v řadě případů velice diskutovaná a v případě klientů týdenních stacionářů docházelo k omezování jejich kontaktu s příbuznými a dle výsledků našeho výzkumného šetření i k omezování sociálních kontaktů mezi klienty navzájem (MPSV ČR, Sociální služby v roce 2020 b; 2021). Je tedy důležité nastavit opatření a doporučení v rámci krizové řízení sociálních služeb do budoucna, a to v souladu s lidskými právy (Konůpka, 2022). Dalším identifikovaných rizikovým faktorem byla personální oblast pobytové služby týdenního stacionáře. Náš výzkum potvrdil, že pracovníky v týdenních stacionářích tížila celková personální nouze, únava, vyčerpání a zhoršená nálada v týmu (Kliment, Nádvořníková, 2020; Muñoz-Moreno, Chaves-Montero, Morilla-Luchena et al., 2020). Specifická byla pro pracovníky i situace, kdy sociální služba byla uzavřena a oni cítili potřebu podpořit své klienty i jejich rodiny, ale v počáteční fázi pandemii byli velice limitováni nástroji, které by to umožnili. V takových situacích by měla být v budoucnu nastavena podpora pomáhajících pracovníků, jejich profesionální práce s klienty v tak obtížném období, jako byla pandemii COVID-19. Významnou podporou by měla být poskytovaná supervize pracovníků v sociálních službách (Michková, 2017). Kliment a Nádvořníková (2020) poukazují na nutnost průběžně mapovat podporu lidských zdrojů v této obtížné životní situaci nejen na pracovišti. Výzkum ukázal, že je nezbytné pracovat nejen s klienty v době pandemii, ale jak je důležité kontinuálně podpůrně pracovat s odborným personálem, který o klienty pečuje, a to i v době náročné, jako je doba pandemii. I v zahraničí se v rámci řešení epidemických opatření postupovalo podobně jako v ČR, a to variantou uzavření sociálních služeb nebo zachování jejich stávající podoby pouze s navýšením hygienických opatření (Embregts, Van Den Bogaard, Frielink et al., 2022).

Z výsledků výzkumného šetření se ukazuje nezbytnost zpracování metodik a opatření pro poskytování pobytové sociální služby týdenního stacionáře v době virových epidemii a jejich promítnutí do legislativních předpisů v ČR a nutnost tuto oblast zpracovat do standardů kvality sociálních služeb.

LIMITY STUDIE

V rámci předkládané výzkumné studie mohlo dojít k ovlivnění a omezení z několika důvodů.

— V rámci České republiky je tato studie jedinečná s ohledem na zaměření výzkumu na problematiku realizace sociální služby týdenní stacionář v době pandemie COVID - 19. Limitem studie může být skutečnost, že v ČR existuje pouze 48 poskytovatelů (podle registrů poskytovatelů sociálních služeb k 09/2020) této služby a celkem 14 poskytovatelů se zapojilo do výzkumného šetření, což je 29 % z celkového souboru.

— Odkaz na online dotazník byl distribuován e-mailem s podporou MPSV jako aplikačního garanta projektu. Poskytovatelé tedy mohli vnímat dotazník jako skrytou kontrolu. To mohlo snížit návratnost a způsobit zkreslení odpovědí (žádoucí odpovědi/resp. nežádoucí). Tomuto jevu jsme se snažili předejít anonymizací dotazníkového šetření.

— Jako výzkumný nástroj byl využitý dotazník, který respondenti vyplňovali v online prostoru. Jednalo o subjektivní výpověď respondentů, které mohly být ovlivněny subjektivním vnímáním a prožíváním krizové situace v době pandemie.

— Výzkumné šetření bylo realizováno v období pandemie, kdy poskytovatelé byli dlouhodobě zatíženi náročností realizace služby v krizových podmínkách. V rámci dotazníkové šetření byly zjišťovány informace mapující longitudinální vývoj situace v oblasti poskytování pobytové sociální služby týdenní stacionář. Sledován byl posun v oblasti přenosu informací a metodické podpory respondentů od začátku (tedy první vlny epidemie) — listopad, prosinec 2021. Kontinuita zajištění poskytování služby v době pandemie a s ní spojených opatření, může zkreslovat náhled respondentů na realizaci výše uvedených opatření (stírání rozdílů mezi jednotlivými obdobími).

ZÁVĚR

V době, kdy naše společnost čelí krizovým situacím, se kterými se doposud nesetkala a jejich charakter a rozsah je globální a ohrožuje zdraví a kvalitu života obyvatelstva, je nutné zrevidovat a přenastavit stávající přístupy v systému sociální ochrany. Významnou součástí jsou poskytované sociální služby klientům a jejich rodinám. Z naší výzkumné studie zaměřené na oblast poskytování pobytové služby týdenní stacionář vyplývá nezbytnost zpracování opatření a doporučení pro zřizovatele a poskytovatele tohoto typu sociálních služeb, která budou obsahovat preventivní a metodické podklady pro realizaci služby v rámci krizového řízení. V neposlední řadě by tyto materiály měly být v souladu s legislativními dokumenty v rámci resortních ministerstev. Velice důležité je vazba na kvalitu poskytované pobytové služby týdenní stacionář v době krizových situací (pandemie, epidemie) a doplnění relevantních standardů kvality sociálních služeb v tomto kontextu. Pro pracovníky v sociálních službách je zásadní jejich kontinuální podpora v krizi a výsledky směřující ke klientům se týkají kvality jejich života v době pandemie a pocit bezpečí.

POĎAKOVANIE

Tento projekt je spolufinancován ze státního rozpočtu Technologickou agenturou České republiky v rámci programu ETA. Projekt: "Změny ve vybraných sociálních službách pro osoby se zdravotním postižením v době krizového stavu vyvolaného virovým onemocněním" (TL05000413).

POUŽITÉ ZDROJE

ALIANCE PRO INDIVIDUALIZOVANOU PODPORU. 2020. *Dopady pandemie covid-19 na osoby se zdravotním postižením nebo chronickým onemocněním a jejich pečující v ČR*. [online]. Praha: Aliance pro individualizovanou podporu. [18. 8. 2021]. Dostupné z: https://nrzp.cz/wp-content/uploads/2020/06/AIP_Dopady_situace_Covid-19_na_zdravotn%C4%9B_posti%C5%BEn%C3%A9_z%C3%A1v%C4%9Bre%C4%8Dn%C3%A1_zpr%C3%A1va.pdf.

APSS ČR – Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR. 2020. *COVID News* [online]. Tábor: APSS ČR. [20. 8. 2021]. Dostupné z:

<https://www.apsscr.cz/files/files/5%20COVID%20NEWSfinal.pdf>.

BRADLEY, E.H., ELKINS, B.R., HERRIN, J. et al. 2011. Health and Social Services Expenditures: Associations with Health Outcomes. *BMJ Quality & Safety*, 20(10), 826-831.

CATON, S., CHAPMAN, M. 2016. The Use of Social Media and People with Intellectual Disability: A Systematic Review and Thematic Analysis. *Journal of Intellectual and Developmental Disability*, 41(2), 125-139.

COURTENAY, K., PERERA, B. 2020. COVID-19 and People with Intellectual Disability: Impacts of a Pandemic. *Irish Journal of Psychological Medicine*. 37(3), 231-236.

ČOSIV – Česká odborná společnost pro inkluzivní vzdělávání. 2021. *Návrh opatření k mírnění negativních dopadů pandemie v oblasti vzdělávání a duševního zdraví dětí* [online]. ČOSIV. [25.5.2022]. Dostupné z: <https://cosiv.cz/cs/2021/05/26/navrh-opatreni-k-mirneni-negativnich-dopadu-pandemie-v-oblasti-vzdelavani-a-dusevniho-zdravi-deti/>.

DOODY, O., KEENAN, P.M. 2021. The Reported Effects of the COVID-19 Pandemic on People with Intellectual Disability and their Carers: a Scoping Review. *Annals of Medicine*, 53(1), 786-804.

DOYLE, L., O'BRIEN, J. 2020. A Cacophony of Protocol: Disability Services in the Context of the Covid-19 Pandemic. *Irish Journal of Sociology*. 28(3), 370-374.

EMBREGTS, P.J.C.M., VAN DEN BOGAARD, K.J.H.M., FRIELINK, N. et al. 2022. A Thematic Analysis into the Experiences of People with a Mild Intellectual Disability During The COVID-19 Lockdown Period. *International Journal of Developmental Disabilities*. 68(4), 578-582.

IVANA HAVRÁNKOVÁ, ZUZANA TRUHLÁŘOVÁ, PAVEL ZIKL, PETRA BENDO VÁ, ADÉLA MOJŽÍŠOVÁ, RADKA PRÁZDNÁ, ANETA MARKOVÁ, MICHAL NESLÁDEK. 2022. Sociální služba osobní asistence a problémové oblasti z pohledu informační a metodické podpory při poskytování služby v době pandemie Covid-19. *Fórum sociální práce (1)*, 9 - 22

HUGHES, N., ANDERSON, G. 2022. The Experience of the COVID-19 Pandemic in a UK Learning Disability Service: Lost in a Sea of Ever Changing Variables – a Perspective. *International Journal of Developmental Disabilities*. 68(3), 374-377.

JESUS, T. S., BHATTACHARJYA, S., PAPADIMITRIOU, C., BOGDANOVA, Y., BENTLEY, J., ARANGO-LASPROLLA, J. C., KAMALAKANNAN, S. 2021. Lockdown-Related Disparities Experienced by People with Disabilities during the First Wave of the COVID-19 pandemic: Scoping Review with Thematic Analysis. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(12), 6178. <https://www.mdpi.com/1660-4601/18/12/6178>.

KENDALL, E., EHRLICH, C., CHAPMAN, K. et al. 2020. Immediate and Long-Term Implications of the COVID-19 Pandemic for People With Disabilities. *American Journal of Public Health*. 110(12), 1774-1779.

KLIMENT, P., NÁDVORNÍKOVÁ, L. 2020. Prvotní reflexe dopadu epidemie koronaviru na sociální služby v ČR. *Fórum sociální práce*, 2020 (2), 20-28.

KONŮPKA, P. 2022. *Evropská úmluva o lidských právech: praktický průvodce*. Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy.

LANDERS, G.M., MINYARD, K.J., LANFORD, D. et al., 2020. A Theory of Change for Aligning Health Care, Public Health, and Social Services in the Time of COVID-19. *American Journal of Public Health*, 110(2), 178-180.

LUSKOVÁ, D., SOLICHOVÁ, L. 2020. *Doporučený postup č. 7/2020 pro COVID zóny a ochranu zaměstnanců a klientů v sociálních službách v souvislosti s onemocněním COVID-19* [online]. MPSV: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR [21.12.2022]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/1443715/DP_7_pro_COVID_zony_a_ochranu_zam%C4%9Bstnancu_a_klientu.pdf.

MICHKOVÁ, A. 2017. Místo supervize ve zdravotně sociální práci. *Logos Polytechnikos*, 8 (2), 122-128.

MPSV ČR. 2006-2022. *Registr poskytovatelů sociálních služeb*. [online]. [cit. 26. 5. 2022]. Dostupné z: <http://iregistr.mpsv.cz>.

MPSV. 2020a. *Doporučený postup č. 14/2020, Doporučení pro aplikaci krizového usnesení Vlády ČR ohledně zákazu návštěv a zákazu vycházení v sociálních službách a doporučení pro aplikaci krizového usnesení Vlády ČR týkající se přerušování poskytování na základě uzavřené smlouvy s uživatelem podle § 91 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách* [online]. Praha: MPSV. [23. 5. 2022]. Dostupné z:

https://www.mpsv.cz/documents/20142/1443715/Doporu%C4%8Den%C3%BD+postup+14_20.pdf.

MPSV. 2020b. *Doporučený postup č. 16/2020, Doporučení pro sociální pracovníky krajských a obecních úřadů při podpoře neformálně pečujících v situaci pandemie COVID-19* [online]. Praha: MPSV. [26. 5. 2022]. Dostupné z:

https://www.mpsv.cz/documents/20142/1443715/Doporu%C4%8Den%C3%BD+postup+%C4%8D.+16_2020_Doporu%C4%8Den%C3%AD+pro+SP+jak+podpo%C5%99it+neform%C3%A1ln%C4%9B+pe%C4%8Duj%C3%ADc%C3%AD_27102020.pdf.

MPSV. 2021. *Sociální služby v roce 2020* [online]. Praha: MPSV. [20. 5. 2022]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/1248138/22_12_2020_TZ_Socialni_sluzby_podpora_2020a.pdf/e21bb578-4181-78fc-7f3d-b6fd795a10f3.

MUÑOZ-MORENO, R., CHAVES-MONTERO, A., MORILLA-LUCHENA, A., VÁZQUEZ-AGUADO, O. et al. 2020. COVID-19 and Social Services in Spain. *PLOS ONE*. 15(11).

MZ ČR. 2020. *Mimořádné opatření: uzavření základních, středních a vysokých škol od 11.3.2020* [online]. Praha: MZČR. [26.5.2022]. Dostupné z: <https://www.mzcr.cz/mimoradne-opatreni-uzavreni-zakladnich-strednich-a-vysokych-skol-od-11-3-2020/>.

NAVRÁTIL, P. 2020. *Antiopresivní přístupy v sociální práci s rodinami* [online]. Sociální práce. [21.3.2022]. Dostupné z: <https://socialniprace.cz/online-clanky/antiopresivni-pristupy-v-socialni-praci-s-rodinami/>.

NYKLOVÁ, B., MOREE, D. 2021. *Násilí na ženách v souvislosti s COVID-19: výzkumná zpráva* [online]. Praha: Akademie věd České republiky a Univerzita Karlova. [8.6.2022] Dostupné z: <https://www.soc.cas.cz/publikace/nasili-na-zenach-v-souvislosti-s-covid-19>.

SMITH, M.L., STEINMAN, L.E., CASEY, E.A. 2020. Combatting Social Isolation Among Older Adults in a Time of Physical Distancing: The COVID-19 Social Connectivity Paradox. *Frontiers in Public Health*. 8, 403.

ROSE, J., WILLNER, P., COOPER, V. et al. 2022. The Effect on and Experience of Families with a Member who has Intellectual and Developmental Disabilities of the COVID-19 Pandemic in the UK: Developing an Investigation. *International Journal of Developmental Disabilities*. 68(2), 234-236.

TRUHLÁŘOVÁ, Z., HAVIGEROVÁ, J., HAVIGER, J. 2021. *Analýza dopadů pandemické zkušenosti na sociální pracovní pracovníky ve veřejné správě* [online]. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzita Hradec Králové. [28.1.2022]. Dostupné z: <https://doi.org/10.6084/m9.figshare.17105819.v2>.

Usnesení č. 79/2020 Sb., Usnesení vlády České republiky č. 207 o zajištění poskytování péče v zařízeních sociálních služeb po dobu trvání nouzového stavu.

Vláda ČR. 2021. *Zpráva o dopadech pandemie COVID-19 na vzdělávání* [online]. Praha: Vláda ČR. [26. 5. 2022]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/urad-vlady/>.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách ve znění pozdějších předpisů, novelizován zákonem 261/2021 Sb. ve znění pozdějších předpisů, kterým se mění některé zákony v souvislosti s další elektronizací postupů orgánů veřejné moci.

Zikl, P., Marková, A., Nesládek, M., Bendová, P., Havránková, I., Mojžíšová, A., Prázdna, R. & Truhlářová, Z. 2022. Changes in Social Services for People with Disabilities in the State of Emergency Instigated by COVID-19—Results of Preliminary Research. *Czech & Slovak Social Work/Sociální Práce/Sociálna Práca*, 22(4).4 -20.

O AUTOROCH

Adéla Mojžíšová působí na Zdravotně sociální fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. V současné době působí na Ústavu sociálních a speciálně-pedagogických věd. Jejími hlavními odbornými a výzkumnými zájmy je sociální práce s rodinou, case management a supervize v sociální práci. Pravidelně přednáší na zahraničních univerzitách, účastnila se mnoha mezinárodních i domácích vědeckých konferencí a je autorkou řady vědeckých a odborných článků.

Zuzana Truhlářová působí na Pedagogické fakultě Univerzity Hradec Králové jako odborná asistentka. Věnuje se problematice sociální péče o seniory, a to jak z pohledu domácí péče, tak institucionální, v kontextu výkonu sociální práce a problematice odborného vzdělávání v oblasti sociální práce a speciální pedagogice v pregraduální přípravě studentů. Je (spolu)autorkou publikací ve vědeckých časopisech indexovaných v databázích WoS a Scopus a dalších odborných textů. Je členkou profesních a odborných organizací.

Aneta Marková je speciální pedagožka, výzkumný pracovník a hlavní řešitel projektu TAČR. Působí na Katedře speciální pedagogiky Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity a ve své přednáškové a publikační činnosti se zaměřuje na problematiku mentálního a kombinovaného postižení. Zároveň působí ve Národním pedagogickém institutu ČR jako odborný garant a koordinátor programů DVPP.

Pavel Zikl je profesí speciální pedagog, pracuje jako docent na PdF UHK a ve své práci se zaměřuje na problematiku vzdělávání a ucelené rehabilitace osob se zdravotním postižením (zejména mentálním a kombinovaným). Mimo působení na univerzitě dlouhodobě pracoval jako učitel/speciální pedagog a spolupracuje se sociálními službami pro osoby se zdravotním postižením.

Michal Nesládek je psycholog, pracuje jako specialista destigmatizace v Národním ústavu duševního zdraví. Dlouhodobě se věnuje výzkumné činnosti a analýze dat, v minulosti pracoval jako výzkumný pracovník v Národním ústavu pro vzdělávání.

Petra Bendová je speciální pedagožka. Zaměřuje se zejména na intervenci o děti i dospělé s narušenou komunikační schopností, mentálním postižením, PAS, ale i tělesným a kombinovaným postižením. Pracovala v SPC, jako konzultant Centra pomoci handicapovaným UPOL i jako logoped v resortu MŠMT ČR i MZ ČR. Působí jako odborná asistentka na ÚPPSP PdF UHK a na ÚSS PdF UPOL. Spolupracuje s NPI ČR. Odborné portfolio průběžně doplňuje o speciálněpedagogické specializační kurzy.

Ivana Havránková pracuje jako vedoucí sociálních služeb v České abilympijské asociaci, z. s. a zároveň působí jako externista na Ústavu sociální práce Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové. PhDr. Ivana Havránková je externí doktorandka Ústavu sociální práce a sociální politiky FSV UCM v Trnavě.

Radka Prázdna je profesí speciální pedagožka, pracuje jako vysokoškolský pedagog na Zdravotně sociální fakultě a Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Ve svých přednáškových a publikačních aktivitách se zaměřuje na školní a sociální inkluzi jedinců se speciálními potřebami. Souběžně téměř dvacet let vykonávala přímou pedagogickou činnost jako speciální pedagog s jedinci se zrakovým postižením v základním vzdělávání a v Centru podpory studentů se specifickými vzdělávacími potřebami JU.

Kontakt

doc. PhDr. Adéla Mojžíšová, Ph.D. (mojzis@zsf.jcu.cz)

Ústav sociálních a speciálněpedagogických věd

Zdravotně sociální fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

J. Boreckého 1167/27, České Budějovice, 370 05

Mgr. Zuzana Truhlářová, Ph.D. (zuzana.truhlarova@uhk.cz)

Ústav primární, preprimární a speciální pedagogiky

Pedagogická fakulta, Univerzita Hradec Králové

Rokitanského 62, Hradec Králové, 500 03

Mgr. Aneta Marková, Ph.D. (amarkova@jcu.cz)

Katedra speciální pedagogiky

Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

Dukelská 9, České Budějovice

Mgr. et Mgr. Radka Prázdna, Ph.D. (rprazdna@zsf.jcu.cz)

Katedra speciální pedagogiky

Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

Dukelská 9, České Budějovice

Mgr. Ivana Havránková (ivana.havrankova@uhk.cz)

Česká abilympijská asociace, z.s., Centrum Kosatec

Sladkovského 2824, Pardubice, 530 02

Revue sociálnych služieb, ročník 3, číslo 1, rok 2023

Vydavateľ: Fakulta sociálnych vied, UCM v Trnave, Bučianska 4/A, 917 01 Trnava

<https://rss.fsvucm.sk/index.php/rss/index>

DOI: <https://doi.org/10.34135/rss.230104>

doc. PhDr. Pavel Zíkl, Ph.D. (pavel.zíkl@uhk.cz)

Ústav primárnej, preprimárnej a špeciálnej pedagogiky

Pedagogická fakulta, Univerzita Hradec Králové

Rokitanského 62, Hradec Králové, 500 03

Mgr. Michal Nesládek (michal.nesladek@nudz.cz)

Národní ústav duševního zdraví

Topolová 748, Klecany, 250 67

PhDr. Petra Bendová, Ph.D. (petra.bendova@uhk.cz)

Ústav primárnej, preprimárnej a špeciálnej pedagogiky

Pedagogická fakulta, Univerzita Hradec Králové

Rokitanského 62, Hradec Králové, 500 03

KU VZŤAHU SOCIÁLNEJ PRÁCE A SOCIÁLNYCH SLUŽIEB ON THE RELATIONSHIP OF SOCIAL WORK AND SOCIAL SERVICES

Jana LEVICKÁ

Abstrakt

V roku 1990 ešte v Československu, spoločnom štáte Čechov a Slovákov, bolo obnovené vysokoškolské vzdelávanie pre oblasť sociálnej práce. Praktická stránka profesie bola v predchádzajúcom období paralelne rozvíjaná, teoretické budovanie odboru však bolo len sporadické a torzovité. Potreba rýchleho teoretického a vedeckého dobudovania odboru odsunula na okraj záujmu viaceré problémy, ktoré sa v tom čase nejavili ako akútne. Medzi tie odsunuté problémy patrí aj objasnenie vzťahu sociálnej práce a sociálnych služieb, ktorý na lokálnej úrovni naďalej zostáva teoreticky neuzavretý.

Cieľom príspevku, ktorý má charakter teoretickej štúdie, je poukázať na potrebu otvorenia širšej diskusie o vzťahu sociálnej práce, sociálnej politiky a sociálnych služieb v kontexte pregraduálnej prípravy sociálnych pracovníkov.

KLúčové slová: SOCIÁLNA PRÁCA. SOCIÁLNA POLITIKA. SOCIÁLNE SLUŽBY. CIELE A PRINCÍPY.

Abstract

In 1990, higher education in the field of social work was restored in Czechoslovakia, a common state of Czechs and Slovaks. The practical side of the profession was developed in parallel in the previous period, but the theoretical development of the field was only sporadic and incomplete. The need for rapid theoretical and scientific completion of the field pushed several problems that did not appear to be acute at the time to the sidelines of interest. Among those postponed problems is also the clarification of the relationship between social work and social services, which at the local level still remains theoretically open.

The aim of the contribution, which has the character of a theoretical study, is to point out the need to open a wider discussion about the relationship between social work, social policy and social services in the context of undergraduate education of social workers.

Keywords: SOCIAL WORK. SOCIAL POLICY. SOCIAL SERVICES. GOALS AND PRINCIPLES.

ÚVOD

Ak chceme porozumieť súčasnému chápaniu vzťahu sociálnej práce a sociálnych služieb v slovenskom kontexte, je potrebné aspoň v krátkosti, pripomenúť širší rámec tohto diskurzu a tým je vzťah sociálnej práce a sociálnej politiky.

Po obnovení pregraduálnej prípravy pre oblasť sociálnej práce v roku 1990 sa československé autorky a autori museli vysporiadať s radom teoretických aj praktických problémov. V prvom rade išlo o dobudovania inštrumentária sociálnej práce ako samostatnej oblasti vedeckého záujmu a praktického výkonu. Problémom bol nedostatok fundovaných odborníkov pre oblasť vysokoškolského vzdelávania, takmer žiadna odborná literatúra a v neposlednom rade aj vymedzenie samotného obsahu sociálnej práce.

S neujasneným obsahom sociálnej práce súvisel aj neurčitý vzťah sociálnej práce k ostatným oblastiam vedeckého skúmania.

Predstavitelia viacerých disciplín, u ktorých neprišlo k takmer 40 ročnej odmlke, reagovali na vznik nového odboru nepriateľsky. Išlo najmä o časť psychológov, ktorí jednak počas rokov 1950-1989¹, prebrali časť agendy sociálnej práce, najmä vo vzťahu k práci s rodinou. Časť agendy prevzala tzv. klinická sociológia². Obnovujúca sa profesia nemala čas na hlbší intraprofesijný dialóg, pretože musela obhajovať vlastnú existenciu v akademickom svete. V tomto hektickom období, ktoré bolo veľmi ovplyvnené zmenenou sociálno-politickou atmosférou krajiny, bolo bezpečné a zdanlivo bezproblémové prikloniť sa k chápaniu sociálnej práce v kontexte terapeuticko-paradigmatu (Adams, Dominelli, Payne, 2002, Matoušek, 2001, Navrátil, 2001) a odmietnuť prepojenie sociálnej práce a sociálnej politiky (Musil, 2004). Orientácia odborníkov výhradne na prípadovú sociálnu prácu znamenala vývoj profesie na dlhých tridsať rokov. Tento model potom bez hlbšej analýzy sa postupne začal aplikovať aj do oblasti sociálnych služieb.

V odbornej spisbe z obdobia rokov 1990-2010, ktorá proklamuje svoj vzťah k sociálnej práci, sa až na jednu výnimku nestretáme s priamym poukazovaním na dynamický vzťah medzi sociálnou prácou a sociálnou politikou. Tou výnimkou bol Štefan Strieženec (1996, 1999, 2005), ktorý opakovane poukazoval na úzky vzťah medzi oboma oblasťami poznania a praxe. Strieženec chápal sociálnu prácu ako *sociálny agens*, teda činiteľa sociálnej zmeny a tým naznačil aj línie, ktorými sa slovenská sociálna práca má vybrať, ak sa chce prezentovať ako profesia založená na ľudsko-právnom prístupe.

Prirodzene existovala literatúra z oblasti sociálnej politiky, ktorá tvorila súčasť teoretických poznatkov pregraduálnej prípravy sociálnych pracovníčok a pracovníkov. Táto literatúra však buď len okrajovo riešila problematiku vzťahu sociálnej práce a sociálnej politiky, alebo bola výsostne orientovaná na sociálnu politiku (viď napr. Konečný, 2001, Radičová, 1996, Krebs a kol., 1997, Večeňa, 1993, Strieženec, 1993), prípadne bola orientovaná ešte užšie a to na otázky sociálneho zabezpečenia (Tomeš, 2002, 2010a, 2010b). Práve v tomto druhom prípade sa stretávame s tvrdením, že základom sociálnej práce sú právne disciplíny, prioritne oblasť sociálnej ochrany a sociálna práca je len aplikáciou práva (Tomeš, 2010a, 2010b). Tieto tvrdenia toto boli dôvodom, pre pomerne radikálne odmietnutie spájania sociálnej práce so sociálnou politikou. Sociálna politika pritom v rôznom rozsahu tvorila súčasť curricula sociálnej práce a ponúkala študentom aj pedagógom kvalitnú domácu literatúru, medzi ktorú stále radíme aj publikácie českých autorov (Keller, 1992, 2006, 2007, 2010). Autori opakovane zdôrazňovali nezávislosť profesie na sociálnej politike a odmietali, aby sociálna práca bola chápaná ako predĺžená ruka štátu (Musil, 2004, Navrátil, 2001, Matoušek

¹ K zániku vysokoškolského vzdelávania neprišlo v bývalej Československej republike bezprostredne po februári 1948. Vysokoškolské štúdium v sociálnej práci bolo zrušené zákonom 227/1949 Sb., ale definitívne bola vysokoškolská príprava sociálnych pracovníčok a pracovníčok ukončená až v roku 1951.

² Klinická sociológia sa začala rozvíjať v 30. rokoch 20. storočia v USA. Za jej zakladateľa je pokladaný Luis Wirth, ktorý v roku 1931 publikoval článok *Sociology and clinical procedure*. Spojenie poznatkov zo štúdia sociológie s praktickými skúsenosťami sociálneho pracovníka ho priviedli k presvedčeniu o užitočnosti sociológie pre praktické riešenie sociálnych prípadov. Klinická sociológia zahŕňa využitie sociologických poznatkov na pomoc pri diagnostike, liečbe, výučbe a výskume. Využitelnosť klinickej sociológie videl Wirth najmä pri modifikácii a manipulácii so sociálnym svetom dieťaťa.

a kol., 2001). Táto východzia pozícia napokon u nás vyústila do neriešenia otázky vzťahu sociálnej práce a sociálnej politiky.

1 AKÝ JE VZŤAH SOCIÁLNEJ PRÁCE A SOCIÁLNEJ POLITIKY?

Odpoveď na túto otázku budem hľadať v literatúre, predovšetkým zahraničnej. Levická uvádza, že vzťah sociálnej práce a sociálnej politiky nie je vo svete chápaný rovnako. Pokiaľ v USA sa zdôrazňuje nezávislosť profesie na štáte a jeho politike, vo Francúzsku sa poukazuje na ich úzky vzťah (Levická a kol., 2007). Aj pri objasňovaní vzťahu sociálnej práce so sociálnou politikou tak platí, že okrem globálnych tendencií je potrebné reflektovať aj lokálny rámec profesie. Na prepojenosť oboch oblastí poukazuje skutočnosť, že sociálna práca sa od svojho vzniku hlási k obhajobe ľudských práv a k snahe prispievať k presadzovaniu sociálnej spravodlivosti a špeciálne k obhajobe marginalizovaných skupín (Saxena, Chandrapal, 2021, Adams, Dominelli, Payne, 2002, Payne, 2002). Sociálna práca býva charakterizovaná ako aplikovaná disciplína a oblasť praktického výkonu sociálnych pracovníčok a pracovníkov, prostredníctvom ktorej sa naplňajú záujmy verejnej sociálnej politiky v oblasti sociálnej ochrany ľudí (Strieženec, 1999, 2005, Tokárová a kol., 2002).

Viacerí autori zastávajú názor, že politika a hlavne sociálna politika je kľúčovou zložkou praxe sociálnej práce a to aj napriek stále nízkej participácii sociálnych pracovníkov a pracovníčok na reálnej politickej praxi a na hlasitom odmietaní tejto spojitosti (Specht, Courtney, 1994, Ritter, 2007, 2019). Ak je skutočne cieľom sociálnych pracovníkov pomáhať ľuďom žiť lepší život, zvládať ich zápas s chudobou, marginalizáciou, sociálnou exklúziou, je pre nich správne zostávať mimo oblasť sociálnej politiky? Je to práve sociálna politika, ktorá umožňuje ďalší rozvoj sociálnych služieb, posilňuje sociálnu ochranu obyvateľstva, vytvára nástroje na riešenie individuálnych sociálnych problémov, na podporu komunít, vrátane LGBTQ komunity. Toto všetko sú zároveň čiastkové ciele sociálnej práce. Niektoré sociálne politiky však môže byť v rozpore s uvedenými cieľmi, alebo môžu vytvárať prekážky pre efektívny výkon praxe sociálnych pracovníkov. Ak sociálna práca rezignuje na participáciu so sociálnou politikou, v určitom zmysle rezignuje na vlastné ciele (Adams, 2002). Pawar (2019) argumentuje ešte silnejšie, keď upozorňuje, že profesia si sama zvolila pomenovanie sociálna práca, teda práca na „sociálne“, čiže na riešenie problémov verejnosti. Prax sociálnej práce toto spojenie historicky potvrdzuje. Dlhé desaťročia práce s klientmi prispeli k tomu, že sociálne pracovníčky a pracovníci sú dnes vynikajúcimi obhajcami svojich klientov. Práve vlastné pracovné skúsenosti im umožňujú porozumieť situáciám, ktorým čelia ich klienti a hľadať vhodné riešenia týchto problémov. Kto, ak nie práve sociálne pracovníčky a sociálni pracovníci, majú tieto riešenia posúvať do širšieho rámca sociálnej politiky?(Saxena, Chandrapal, 2021). Podobne argumentuje aj Pawar (2019), keď píše, že prax sociálnej politiky v podstate zahŕňa cieľavedomú účasť a prispievanie k formulovaniu a implementácii politiky s cieľom zmeniť alebo zmierniť politiky, ktoré sú nespravodlivé, utláčajúce, diskriminačné alebo nevhodné pre ľudí, a pripraviť nové politiky vedúce k pozitívnej zmene, teda k zlepšovaniu životných podmienok, k eliminácii chudoby a sociálnej nespravodlivosti. Sociálna politika tak môže napomáhať k dosiahnutiu cieľov sociálnej práce. Sociálni pracovníci disponujú potenciálom, ktorý im umožňuje presadzovať pozitívne zmeny v oblasti sociálnej politiky, práva a sociálnej praxe. Môžu tak prispieť k skvalitneniu služieb určených jednotlivcom, ktorí potrebujú podporu, či už v dôsledku choroby, chudoby, domáceho násillia, diskriminácie alebo z mnohých ďalších príčin. (Lymbery, 1998). British Association

of Social Work (BASW, 2014) na svojich stránkach uvádza, že *základnou povinnosťou sociálneho pracovníka je zamerať sa na uspokojovanie ľudských potrieb a na podporu sociálnej inklúzie ovplyvňovaním rozvoja pozitívnych politik a postupov, ktoré podporujú rešpekt k presvedčeniu a životnému štýlu jednotlivcov.*

Od konca 20. storočia čoraz častejšie zaznievajú výzvy na prehodnotenie snahy o apolitický a náboženský neutrálny postoj profesie. Ak má sociálna práca naplniť svoje vlastné profesionálne hodnoty a princípy, potom sa bude musieť aktívnejšie zaujímať o sociálnu politiku a možnosti jej ovplyvňovania v súlade s etikou a princípmi profesie (Pawar, 2019, Fook, 2012, Jansson, 2018). Participácia na tvorbe, prípadne zmene sociálnej politiky neznamena, že sociálni pracovníci sa majú spájať s hociktorými politickými alebo náboženskými hnutiami. Očakáva sa, že sa aktívne zapoja do sociálnych aktivít a presadzovania záujmov princípov profesie (Smyth, Campbell, 1996 ; Whiting, 2008. Pawar, 2014, Harding, 2004).

Napriek zjavnej potrebe a relevantnosti sociálnej politiky pre prax sociálnej práce, väčšina sociálnych pracovníkov a pracovníčok, ale aj škôl sociálnej práce, nepociťuje potrebu zmeniť vzťah sociálnej práce k sociálnej politike (Byers, Stone, 1999). Najmä predstavitelia tzv. kritickej sociálnej práce (Fook, 2002, Healy, 2000, Ife, 1997, Mullaly, 1993, Solomon, 1976) a radikálnej sociálnej práce (Galper, 1980, Reisch, Andrews, 2001, Bailey, Brake, 1975, Ferguson, Woodward, 2009) dlhodobo vyžadujú zmenu tohto postoja. Sociálni pracovníci sa musia zapájať do sociálno-politických aktivít, ktoré sú integrálnou súčasťou ich profesionálnej činnosti s cieľom prispieť k blahu ľudí, s ktorými pracujú (Gal, Weiss-Gal, 2013).

2 SOCIÁLNE SLUŽBY

Práve neujasnený vzťah sociálnej práce a politiky zapríčinil, že sociálne pracovníčky a sociálni pracovníci nepociťovali potrebu objasňovať ani vzťah medzi našou profesiou a sociálnymi službami. Koncom 90. rokov minulého storočia pretrvával názor, že sociálne služby sú jedným z polí sociálnej práce.. Diskusia o ich vzájomnom vzťahu sa v rámci odboru sociálna práca takmer nerozvinula. V ČR dodnes prevláda konvergenčný prístup, v rámci ktorého sa sociálna práca a sociálne služby chápu ako synonymá. Takéto chápanie vzťahu sociálnej práce a sociálnych služieb je možno aj dôsledkom Krakešovej-Doškovej (1946) chápania sociálnej práce, ktorá ju delila na sociálno-výchovnú terapeutickú pomoc a na sociálno-technické opatrenia, medzi ktoré zaradila aj sociálne služby. Zaujímavé, že u Tomeša, sa konvergenčným prístupom nestretneme. Podľa neho sa termín sociálne služby používa vo vzťahu k trom situáciám:

- a) „ako druh sociálnej starostlivosti poskytovanej konaním (službou) štátnej (obecnej) inštitúcie v prospech inej osoby,
- b) širšie ako činnosti (výkony) v prospech občanov poskytované súkromnoprávnou alebo verejnoprávnou inštitúciou priamo alebo súkromnoprávnou inštitúciou za podpory verejnoprávnej inštitúcie,
- c) ako sociálna práca (odborná činnosť profesionálnych pracovníkov) v prospech ľudí v sociálnej núdzi“ (Tomeš, 2002, s. 29).

Tomeš sociálne služby jednoznačne chápal ako jednu z foriem prostredníctvom ktorých štát realizuje svoju sociálnu politiku (Tomeš, 2002, 2010a). Ak budeme vychádzať z premisy, že sociálne služby sú produktom sociálnej politiky, potom by sme museli akceptovať

podradenosť a nesamostatnosť sociálnej práce, čo je v rozpore s jej súčasným chápaním.

V slovenskom prostredí boli dlho akceptované oba prístupy konvergentný aj divergentný, ktorý poukazuje na existenciu významných rozdielov medzi sociálnymi službami a sociálnou prácou. Napr. Repková, Brichtová (2009) sociálne služby chápu ako nástroj sociálnej politiky a praktického presadzovania záujmov spoločnosti vo vzťahu k ľuďom odkázaným na starostlivosť. Sociálne služby boli v rámci EU zaradené do kategórie služieb vo všeobecnom záujme. Huber (2006) objasňuje koncept služieb vo všeobecnom záujme ako založený na spoločných hodnotách a cieľoch ako napr.:

- univerzálny prístup pre všetkých (sociálny, priestorový a finančný),
- garancia kontinuity služby,
- kvalita služieb,
- možnosť dovoliť si službu,
- udržateľnosť,
- súlad s potrebami užívateľov,
- ochrana spotrebiteľa.

V rámci EU panuje zhoda na mimoriadnom význame týchto služieb, čo je zakotvené aj v článku 36 Charty základných práv EU, v ktorom sa predpokladá, že práve služby všeobecného záujmu môžu prispieť k sociálnej a teritoriálnej kohézii. Tieto služby sú jadrom európskeho sociálneho modelu, ktorý prispieva k ochrane kolektívnych záujmov občanov EU (Abeele, 2002). Všeobecne platí, že sociálne služby verejného záujmu, sú poskytované na profesionálnej úrovni, platenými zamestnancami, na regulácii a financovaní ktorých sa podieľajú úrady miestnej i regionálnej samosprávy a orgány štátnej správy. Tieto služby podporujú sociálnu kohéziu, solidaritu a inklúziu. Európsky koncept sociálnych služieb je oveľa širší, ako slovenský koncept sociálnych služieb, na ktoré sa vzťahuje skôr označenie *personal social services, teda osobné sociálne služby*. Osobné sociálne služby sú poskytované jednotlivcom v závislosti od ich špecifických potrieb a tiež od ich pomerov, čím sa líšia od štandardizovaných služieb určených skupinám, alebo komunitám. Na realizácii osobných sociálnych služieb sa spolupodieľajú odborníci z rôznych oblastí (Munday, 2006).

V slovenskom prostredí sú sociálne služby viazané na zákon č. 448/2008 Z .z. o sociálnych službách v aktuálnom znení. Hoci v §2 spomínaného zákona je uvedené, že „*Sociálna služba je odborná činnosť, obslužná činnosť alebo ďalšia činnosť alebo súbor týchto činností, ktoré sú zamerané na*

- a) prevenciu vzniku nepriaznivej sociálnej situácie, riešenie nepriaznivej sociálnej situácie alebo zmiernenie nepriaznivej sociálnej situácie fyzickej osoby, rodiny alebo komunity,
- b) zachovanie, obnovu alebo rozvoj schopnosti fyzickej osoby viesť samostatný život a na podporu jej začlenenia do spoločnosti,
- c) zabezpečenie nevyhnutných podmienok na uspokojovanie základných životných potrieb fyzickej osoby,
- d) riešenie krízovej sociálnej situácie fyzickej osoby a rodiny,
- e) prevenciu sociálneho vylúčenia fyzickej osoby a rodiny,
- f) zabezpečenie starostlivosti o dieťa z dôvodu situácie v rodine, ktorá vyžaduje pomoc pri starostlivosti o dieťa,

v tomto zákone nenájdeme činnosti spojené s náhradnou rodinnou starostlivosťou, sanáciou rodiny, či resocializáciou a pod. Teda činnosti, ktoré sú v SR viazané na zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele. Ak sa pozrieme na to, ako sú sociálne služby chápané v USA vidíme, že pod termín sociálne služby sú zaradené rozličné činnosti určené pre jednotlivcov, rodiny či komunity. Gibelman (2005) uvádza, že

sociálne služby, ktoré sú označované aj ako ľudské služby, môžu zahŕňať služby orientované *na prevenciu, zlepšenie alebo riešenie zdravotných, duševných, sociálnych alebo environmentálnych problémov, ktoré ovplyvňujú jednotlivcov, rodiny, špecifické skupiny alebo komunity*. Ešte širší koncept sociálnych služieb ponúka Barker (2003), ktorý ich identifikuje podľa cieľov, ktoré tieto služby sledujú. Podľa neho **ide o služby, ktoré podporujú zdravie a pohodu jednotlivcov tým, že im pomáhajú stať sa viac sebestačnými; posilnenie rodinných vzťahov; a obnovenie úspešného sociálneho fungovania jednotlivcov, rodín, skupín alebo komunit. Nastavenia sociálnych služieb sa môžu značne líšiť – príklady môžu zahŕňať *agentúry starostlivosti o deti, programy miestnej komunity pre mládež alebo útulky pre týrané ženy alebo rodiny bez domova*. Špecifické druhy sociálnych služieb môžu zahŕňať *pomoc ľuďom pri získavaní primeraných finančných zdrojov na uspokojenie ich potrieb, hodnotenie schopností ľudí starať sa o svoje deti alebo iné závislé osoby, poskytovanie poradenských a psychoterapeutických služieb, prepojenie klientov so zdrojmi a obhajovanie jednotlivcov a rodín a sociálne príčiny* (Barker, 2003).**

Sociálne služby sú v domácom kontexte nesprávne chápané ako doména sociálnej práce. Sociálna práca je len jedna z profesií, ktorá v rámci sociálnych služieb nachádza svoje uplatnenie. Zloženie interdisciplinárneho tímu, ktorý v konkrétnych sociálnych službách pracuje je závislé od klientov, ktorým sú dané sociálne služby určené. Každá z profesií, ktoré v sociálnych službách pôsobia, má svoje špecifické postavenie, povinnosti a kompetencie. Sociálne pracovníčky a sociálni pracovníci plnia v prostredí konkrétnej sociálnej služby svoje úlohy a povinnosti tak, aby prispeli k optimálnemu napĺňaniu potrieb klienta danej služby.

Rozdielov v chápaní sociálnych služieb v domácom prostredí a v zahraničí existuje viacero a preto pri diskurze o vzťahu sociálnej práce a sociálnych služieb je potrebné uvádzať aj lokálny kontext, ku ktorému sa diskurz vzťahuje. V slovenskom prostredí budeme teda rešpektovať, že sociálne služby sú samostatnou oblasťou praxe, ktorej výkon je regulovaný štátom. Základným nástrojom pre hodnotenie kvality sociálnych služieb sú v SR štandardy kvality sociálnych služieb, teda požiadavky na minimálne zabezpečenie kvality poskytovaných služieb³. Na rozdiel od niektorých krajín v SR sa nerozlišuje medzi verejnými službami a sociálnymi službami. Napr. v USA sú **verejné služby** charakterizované ako služby organizované a poskytované štátom, pričom ide o služby určené pre najslabšie a najzraniteľnejšie sociálne skupiny. Cieľom *verejných služieb* je umožniť príslušníkom zraniteľných sociálnych skupín efektívne súťažiť s ostatnými členmi spoločnosti o začlenenie sa do hlavného prúdu (Acosta et al., 2017, Wollmann, 2016) Sociálne služby v SR sú určené každému obyvateľovi SR, ktorý je v zmysle spomínaného zákona 448/2008 Z. z. na niektorú zo sociálnych služieb odkázaný Aj na Slovensku sa na zriaďovaní, organizovaní sociálnych služieb podieľajú verejní aj neverejní poskytovatelia, pričom jedným z cieľom sociálnych služieb je podpora sociálnej inklúzie. Ďalším rozdielom medzi sociálnymi službami v SR a napr. v USA je, že pre výkon konkrétnych pracovných pozícií sa v SR vyžaduje aj konkrétne vzdelanie. Podľa NASW (2023) sa *za sociálnu službu sa považuje aj každá práca, ktorú vykonáva jednotlivec na zlepšenie kvality života iných*. V tomto zmysle sa potom sociálnymi službami myslia akékoľvek aktivity, ktoré sú vykonávané ľuďmi v prospech iných ľudí ako napr. rôzne fundraisingové akcie, benefičné programy a pod. cieľom ktorých je získať finančné prostriedky potrebné na budovanie škôl pre deti v Afrike, na zabezpečenie prístupu k pitnej

³ Štandardy kvality sociálnych služieb, ktoré sú legislatívne dané existujú vo väčšine európskych štátov.

vode, prístupu k zdravotnej starostlivosti vrátane dostupnosti liekov pre nemocnice atď. Všetky tieto aktivity sú príkladom sociálnych služieb. V slovenskom prostredí sa na označenie týchto aktivít používajú skôr termíny humanitárna pomoc, alebo charitatívna práca.

Napriek viacerým lokálne podmieneným rozdielom v chápaní sociálnych služieb je možné konštatovať, že sociálne služby a sociálna práca sú dve oblasti spoločenského života, ktoré sa vzájomne dopĺňajú. Ak budeme vychádzať zo základného vymedzenia sociálnej práce ako profesie, ktorá svoj hlavný cieľ vidí v úsilí prispieť k zlepšeniu kvality života a blahobytu čo najväčšieho počtu ľudí, predovšetkým tých najohrozenejších, potom sociálne služby môžeme chápať ako jeden z nástrojov potrebných na dosiahnutie tohto cieľa. Základným rozdielom medzi sociálnou prácou a sociálnymi službami je počet odborníkov, ktorí sa na výkone danej oblasti podieľajú. Sociálna práca je v SR realizovaná prostredníctvom sociálnych pracovníkov a asistentov sociálnej práce, ktorí svoju činnosť realizujú v rôznych poliach sociálnej práce, okrem iného aj v sociálnych službách (Levická, 2007, Tokárová a kol., 2002). Sociálne služby sú prostredím, v ktorom interdisciplinárny tím pracuje na zabezpečovaní a poskytovaní starostlivosti a pomoci jednotlivcom, skupinám a komunitám, odvodenej z ich potrieb. V sociálnych službách svoje uplatnenie okrem sociálnych pracovníkov nachádzajú psychológovia, špeciálni pedagógovia, fyzioterapeuti, zdravotné sestry, lekári, opatrovatelia, kuchári a iní odborní a obslužný personál. Títo všetci sa denne podieľajú na činnostiach zameraných na zlepšenie, alebo aspoň udržanie kvality života svojich klientov. Z pohľadu sociálnej práce je potom možné konštatovať, že sociálne služby pomáhajú naplňať ciele sociálnej práce v nasledovných oblastiach:

- a) pri podpore rozvoja osobnosti klienta,
- b) pri optimalizácii sociálneho fungovania klientov,
- c) pri vytvorení bezpečného prostredia,
- d) pri zabezpečení personálnej starostlivosti
- e) pri rozvoji komunity
- f) pri odstraňovaní sociálnej diskriminácie a exklúzie
- g) pri naplňaní základných potrieb klientov,
- h) pri ochrane a presadzovaní ich ľudských práv.

Týmito aktivitami zamestnanci sociálnych služieb prispievajú k udržaniu, alebo zlepšeniu kvality života svojich klientov. Ak príde k prepojeniu sociálnej práce so sociálnymi službami a sociálnou politikou je väčšia pravdepodobnosť, že sa sociálnej práci podarí naplniť jej záväzky zamerané na dosiahnutie sociálnych zmien v prospech chudobných, znevýhodnených a marginalizovaných ľudí (Saxena, Chadrapal, 2022).

ZÁVER

Napriek autonómnosti profesie sociálna práca je potrebné, aby sociálne pracovníčky a sociálni pracovníci poznali a rozumeli teoretickým východiskám sociálnej politiky a jej dynamike. Filozofia a prax sociálnej politiky sa mení v závislosti od toho, ktorá politická strana, respektíve zoskupenie je aktuálne pri moci. Sociálnu politiku v EU a tiež vo Veľkej Británii formujú dve hlavné ideológie a to sociálna demokracia a neoliberalizmus. Kým po 2. svetovej vojne v Európe dominovala sociálna demokracia, výsledkom čoho bol aj rozvoj sociálneho štátu, od konca 90. rokov minulého storočia je možné badať postupný príklon k neoliberalizmu a tým aj reštrikcie v oblasti financovania sociálnej politiky a tým aj sociálnych služieb. Úlohou sociálnej práce je aj v zmenených podmienkach

zabezpečiť prístup klientov k potrebným sociálnym aj zdravotným službám (Pierson, 2004, Flora, Heidenheimer, 2017, Saxena, Chasrapal, 2022). Od zapojenia sa sociálnych pracovníkov a pracovníčok do politickej praxe sa očakáva, že budú svojimi aktivitami prispievať k tvorbe a implementácii takej politiky, ktorá bude v súlade s hodnotami, princípmi a cieľmi sociálnej práce (Gal, Weiss-Gail, 2013). Angažovanosť sociálnych pracovníkov a pracovníčok v tejto oblasti je obsiahnutá aj vo viacerých etických kódexoch profesie a tiež aj v tzv. globálnej definícii sociálnej práce, súčasťou ktorej je cieľ prispieť k dosiahnutiu sociálnej zmeny, sociálneho rozvoja, splnomocnenia a oslobodenia ľudí dodržiavaním hodnôt a princípov, ako sú sociálna spravodlivosť, ľudské práca, sociálna zodpovednosť a rešpekt k rozmanitosti (Levická, Levická, 2013, Pierson, 2004, Gal, Weiss-Gail, 2013 Saxena, Chasrapal, 2022).

Práve pri snahe presnejšie špecifikovať vzťah sociálnej práce a sociálnych služieb sa ukazuje význam lokálneho kontextu oboch spomínaných oblastí, potreba jeho poznania a rešpektovania. Diskurz v tejto oblasti môže priniesť veľa zaujímavého pre rozvoj oboch oblastí spoločenskej praxe a tiež by mohol významne prispieť k sociálnemu statusu pracovníkov sociálnych služieb.

POĎAKOVANIE

Tento príspevok je výstupom z projektu APVV-20-0094 Environmentálna spravodlivosť v kontexte sociálnej práce.

POUŽITÉ ZDROJE

- Van den ABEELE, E. 2002. Services of general interest in the Community: a mixed performance . *Social development in the European Union, 2002. p. 97-143* Dostupné na: https://www.etui.org/sites/default/files/chap3_E%CC%81ric%20Van%20den%20Abeele.pdf
- ACOSTA, P. A. , ALMEIDA, R., GINDLING,T., PEÑA, Ch. L. 2017. *Toward More Efficient and Effective Public Social Spending in Central America*. [online]. Washington: International Bank for Reconstruction and Development ; The World Bank [2022-12-20]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1060-2>
- ADAMS, R. 2002. *Social policy for social work*. Basingstoke: Palgrave.
- ADAMS, R., DOMINELLI, L., PAYNE, M. 2002. *Social work: Themes, issues and critical debates* (2nd ed.), Basingstoke: Palgrave.
- BAILEY, R., BRAKE, M. (Eds). 1975. *Radical Social Work*. [online]. London: Edward Arnold. [2023-02-23]. Dostupné na: https://historyofsocialwork.org/1975_radical_social_work/1975%20Bailey%20Brake%20radical%20social%20work%20OCR%20C.pdf.
- BARKER, R. 2003. *The Social Work Dictionary*. (5th Edition). Washington, DC: NASW Press.
- BASW (British Association of Social Work). 2014. *Code of Ethics*. [online].. [2023-05-13]. Dostupné na: <https://www.basw.co.uk/about-basw/code-ethics>
- BYERS, K., STONE, G. 1999. Roots of activism: [online]. A qualitative study of BSW students. *The Journal of Baccalaureate Social Work*, 51(1):1–14. [2023-07-09] Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/325614088_Roots_of_Activism_A_Qualitative_Study_of_BSW_Students
- FERGUSON, I., WOODWARD, R. 2009. *Radical Social Work in Practice: Making a Difference*. Bristol: Policy Press

FLORA, P. HEIDENHEIMER, A. (Eds.) 2017. *The Development of Welfare States in Europe and America*. [online]. New York: Routledge. [2022-11-11]. Dostupné na: doi:10.4324/9781351304924. ISBN 9781351304924.

FOOK, J. 1993. *Radical Casework: A Theory of Practice*. Sydney: Allen and Unwin.

FOOK, J. 2002. *Social Work: Critical Theory and Practice*. London: Sage.

FOOK, J. 2012. *Social Work: A Critical Approach to Practice*. Thousand Oaks, CA: SAGE.

GAL, J., WEISS-GAL, I., (Eds.). 2013. Policy practice in social work: An introduction. In *Social workers affecting social policy: An international perspective on policy practice (pp. 1–16)*. Bristol: The Policy Press.

GALPER, J. 1980. *Social Work: a Radical Perspective*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

GIBELMAN, M. 2005. *What social workers do*. (2nd Edition). Washington, DC: NASW Press.

HARDING, S. 2004. The sound of silence: Social work, the academy and Iraq. [online]. *Journal of Sociology and Social Welfare*, 31, 179–197. [2022-11-01] Dostupné na: <https://scholarworks.wmich.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2989&context=jssw>

HEALY, K. 2000. *Social Work Practices*. London: Sage.

HUBER, M. 2006. Social and Health Services of General Interest in the European Union. General Assembly of the ECSWPR. Viena.

IFE, J. 1997. *Rethinking Social Work: Towards Critical Practice*. Melbourne: Addison Longman Wesley.

JANSSON, B. 2018. *Becoming an effective policy advocate: From policy practice to social justice*. Oxford: Brooks/Cole.

KELLER, J. 2006. *Soumrak sociálneho štátu*. Praha: SLON.

KELLER, J. 2010. *Tři sociální světy. Sociální struktura postindustriální společnosti*. Praha: SLON.

KELLER, J. 2007. *Teorie modernizace*. Praha: SLON.

KELLER, J. 1992. *Nedomyšlená společnost*. Praha: Doplněk.

KONEČNÝ, S. 2001. Dva modely sociálnej politiky a potreba sociálnej doktríny. In: *Práca a sociálna politika: odborný-metodický mesačník pre otázky zamestnanosti, trhu práce, sociálnych vecí a rodiny*. Bratislava: MPSVaR SR.

KRAKEŠOVÁ-DOŠKOVÁ, M. 1946. *Psychogeneze sociálních případů. O vzniku sociální úchylnosti*. Praha: Nová Osvěta.

KREBS, V. a kol. 1997. *Sociální politika*. Praha: Codex.

LEVICKÁ, J. a kol. 2007. *Sociálna práca I*. Trnava: Oliva.

LYMBERY, M. 1998. Care Management and Professional Autonomy: The Impact of Community Care Legislation on Social Work with Older People, *The British Journal of Social Work*, 28(6), pp.863–878. <https://www.jstor.org/stable/23714911>.

MATOUŠEK, O. a kol. 2001. *Základy sociální práce*. Praha: Portál.

MULLALY, B. 1993. *Structural Social Work*. Toronto: McLelland and Stewart.

MUNDAY, J. 2006. Identity in Focus: The Use of Focus Groups to Study the Construction of Collective Identity. [online]. *Sociology*, 40(1), 89–105. [2021-11-11]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1177/0038038506058436>.

MUSIL, L. 2004. „Ráda bych Vám pomohla, ale“ – dilemata apráce s klienty v organizaci. Brno: Marek Zeman.

NASW. The National Association of Social Workers. [online]. [2023-05-21]. Dostupné na: <https://www.socialworkers.org/>.

NAVRÁTIL, P. 2001. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Zeman.

- PAWAR, M. 2019. Social Work and Social Policy Practice: Imperatives for Political Enfacement. [online]. *The International Journal of Community and Social Development*. 1(1):15-27 [2023-03-12]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1177/2516602619833219>.
- PAWAR, M. 2014. Social work practice with local communities in developing countries: Imperatives for political engagement. *SAGE Open*, 4(2). doi: 10.1177/2158244014538640
- PAYNE, M. 2002. *Modern Social Work Theory*. Oxford: Oxford University Press.
- PIERSON, Ch. 2004. *Late industrializers' and the Development of the Welfare State, Social Policy in a Development Context*. [online]. London: Palgrave Macmillan UK, pp. 215–245. [2023-02-22]. Dostupné na: doi:10.1057/9780230523975_10, ISBN 978-1-4039-3661-5.
- RADIČOVÁ, I. 1996. *Križne cesty sociálneho poznania*. Bratislava: UK.
- REISCH, M., ANDREWS, J. 2001. *The Road not Taken: A History of Radical Social Work in the United States*. Philadelphia, PA: Brunner-Routledge.
- REPKOVÁ, K. BRICHTOVÁ, L. 2009. *Sociálna ochrana starších osôb a osôb so zdravotným postihnutím. – Vybranné aspekty*. Bratislava: EPOS.
- RITTER, J. A. 2007. Evaluating the political participation of licenced social workers in the new millennium. [online]. *The Policy Practice Journal*, 6(4), 61–78. [2023-01-10]. https://doi.org/10.1300/J508v06n04_05.
- RITTER, J. A. 2019. *Social work policy practice: Changing our community, nation and the world*. San Diego, CA: Cognella Academic Publishing.
- SAXENA, A., CHANDRAPAL, S. 2021. Social Work and Policy Practice: Understanding the Role of Social Workers. *The British Journal of Social Work*, 52(3):1632-1642 Dostupné na: <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcab073>.
- SMYTH, M., CAMPBELL, J. 1996. Social work, sectarianism and anti-sectarian practice in Northern Ireland. [online]. *British Journal of Social Work*, 26(1), 77–92. [2023-04-04] Dostupné na: <https://academic.oup.com/bjsw/article-abstract/26/1/77/1729788>.
- SOLOMON, B. 1976. *Black Empowerment: Social Work in Oppressed Communities*. New York: Columbia University Press.
- SPECHT, H., COURTNEY, M. E. 1994. *Unfaithful angles: How social work has abandoned its mission*. New York, NY: The Free Press.
- STANEK, V. a kol. 2011. *Sociálna politika teória a prax*. Bratislava: Sprint 2.
- STRIEŽENEC, Š. 1996. *Slovník sociálneho pracovníka*, Trnava: AD.
- STRIEŽENEC, Š. 1999. *Úvod.. do sociálnej práce*. Trnava: AD.
- STRIEŽENEC, Š. 1993. *Náčrt problematiky sociálnej politiky*. Bratislava: UK.
- STRIEŽENEC, Š. 2005. *Teória a metodológia sociálnej práce: vybrané problémy*. Ostrava: OSU a Albert Boskovice.
- TOKÁROVÁ, A. a kol. 2002. *Sociálna práca. Kapitoly z dejín, teórie a metodiky sociálnej práce* Prešov: FF PU.
- TOMEŠ, I. 2010a. *Úvod do teórie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál.
- TOMEŠ, I. 2010b. *Obory sociální politiky*. Praha: Portál.
- TOMEŠ, I. 2002. *Sociální správa*. Praha: Portál.
- VEČEŘA, M. 1993. *Sociální stát.: Východiska, vymezení, etapy vývoje*. Brno: MU.
- WIRTH, L. 1931. Sociology and clinical procedure. [online]. *The American Journal of Sociology*, 37, 49–66. Reprinted in *Clinical Sociology Review*, (1982) 1, 7-22. [2022-11-11]. Dostupné na: <https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/215618>.
- WHITING, R. 2008. 'No room for religion or spirituality or cooking tips': Exploring practical atheism as an unspoken consensus in the development of social work values in

Revue sociálnych služieb, ročník 3, číslo 1, rok 2023

Vydavateľ: Fakulta sociálnych vied, UCM v Trnave, Bučianska 4/A, 917 01 Trnava

<https://rss.fsvucm.sk/index.php/rss/index>

DOI: <https://doi.org/10.34135/rss.230105>

England. [online]. *Ethics & Social Welfare*, 2(1), 67–83. [2023-01-12] Dostupné na: <https://doi.org/10.1080/17496530801948770>.

WOLLMANN, H., KOPRIĆ, I., MARCOU, G. 2016. *Public and Social Services in Europe. From Public and Municipal to Private Sector Provision*. [online]. London: Palgrave Macmillan. [2021-03-30]. Dostupné na: DOI: <https://doi.org/10.1057/978-1-137-57499-2>.

ZÁKON č. 227/1949 Sb. o zřízení vysoké školy politických a hospodářských věd v Praze.

ZÁKON č. zákon č. 448/2008 Z.z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.

ZÁKON č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Kontakt

Prof. PhDr. Mgr. Jana Levická, PhD. (jana.levicka@ucm.sk)

Katedra sociálnej práce

Fakulta sociálnych vied UCM v Trnave

Bučianska 4/A, 917 01 Trnava

JULIA H. LITTELL, JACQUELINE CORCORAN, VIJAYAN PILLAI.
2008. *Systematic Reviews and Meta-Analysis (Pocket Guide to Social Work Research Methods)*. New York: Oxford University Press. 202 s. ISBN 978-0-19-532654-3.

Dr. Julia H. Littell je profesorkou na Vysokej škole sociálnej práce a sociálneho výskumu na Bryn Mawr College, USA. Vo svojej vedeckej činnosti sa zameriava na aplikovanú epistemológiu, syntézu dôkazov a využitie výskumu v politike a praxi. Študovala procesy a výsledky komplexných behaviorálnych a psychosociálnych intervencií pre deti, mládež a rodiny pomocou terénnych experimentov, sekundárnej analýzy údajov, kvalitatívneho výskumu, systematických prehľadov a metaanalýz. Za svoj literárny a vedecký prínos získala viacero významných ocenení. V roku 2017 bola vymenovaná za členku *Spoločnosti pre sociálnu prácu a výskum*.

Dr. Jacqueline Corcoran v súčasnosti pôsobí na Pensylvánskej univerzite. V sociálnej práci bola Corcoran prvá, ktorá vydala knihu o praxi založenej na dôkazoch, *Evidence-Based Social Work Practice with Families*, vydané v roku 2000. Svoju kariéru venovala syntéze poznatkov klinickej sociálnej práce prostredníctvom systematických prehľadov, metaanalýz a metasyntéz. Kniha *Systematic Reviews and Meta-Analysis* bola prvou knihou v sociálnej práci o systematických prehľadoch a metaanalýzach, ktorú vydala v spoluautorstve s Juliou H. Littell a Vijayan K Pillaiom.

Dr. Vijayan K Pillai je profesorom na Texaskej univerzite v Arlingtone, USA. Ako demograf sa zaoberá výskumom v oblasti plodnosti adolescentov, zdravia a dobrých životných podmienok žien, HIV/AIDS v Afrike, reprodukčného zdravia žien v rozvojových krajinách a rodových otázok. Svoj výskumný záujem zameriava predovšetkým na témy, ako sú napr. vzťahy medzi fyzickými, sociálnymi a ekonomickými aspektmi politik zdravia žien, sociálny vývoj, udržateľnosť, práva žien v rozvojových krajinách a i. Jednou z oblastí jeho pedagogického záujmu sú tiež výskumné metódy.

Autorský kolektív v publikácii *Systematic Reviews and Meta-Analysis (Pocket Guide to Social Work Research Methods)* ponúka ucelený praktický základ o systematických prehľadoch a metaanalýzach so zreteľom na sociálnu prácu. Čitateľ v príručke nájde východiskové informácie o súčasných metódach pre syntézu výskumu, ktoré sú vo vedecko-výskumnom prostredí značne využívané, a to predovšetkým z dôvodu vysokého nárastu realizovaných štúdií. Autori tak hovoria o „vreckovom slovníku“, v ktorom ponúkajú celistvý teoreticko-empirický obraz danej problematiky. Konštatujú, že systematické prehľady a metaanalýza predstavujú dva odlišné, ale zároveň vysoko kompatibilné prístupy k syntéze výskumu. Za dôležité pokladajú, aby výskumník bol dostatočne oboznámený so základnými procesmi týchto prístupov pre ich správne využitie v praxi. Na základe toho sa v publikácii snažia o jasné a podrobné sprístupnenie významných pojmov a postupov, za pomoci ktorých tak ponúkajú návod na správne využitie systematických prehľadov v spoločenských vedách. Ako na s. 1 autori píše: „*Systematický prehľad má za cieľ komplexne lokalizovať a syntetizovať výskum, ktorý sa týka konkrétnej otázky, pomocou organizovaných, transparentných a opakovateľných postupov v každom kroku procesu. Dobré systematické prehľady prijímajú dostatočné opatrenia na minimalizáciu chýb a zaujatosti. Toto je obzvlášť dôležité pri syntéze výskumu, pretože skreslenie môže vzniknúť v pôvodných štúdiách, ako aj v procesoch publikovania, šírenia a hodnotenia, a tieto predsudky môžu byť kumulatívne.*“

Na strane druhej autori definujú metaanalýzu ako „súbor štatistických metód na kombinovanie kvantitatívnych výsledkov z viacerých štúdií s cieľom vytvoriť celkový súhrn empirických poznatkov o danej téme. Používa sa na analýzu centrálnych trendov a variácií výsledkov v rámci štúdií a na opravu chýb a zaujatosti v súbore výskumu. Výsledky pôvodných štúdií sa zvyčajne prevedú do jednej alebo viacerých bežných metrik nazývaných veľkosti efektov, ktoré sa potom kombinujú v rámci štúdií. To nám umožňuje syntetizovať výsledky zo štúdií, ktoré používajú rôzne miery rovnakého konštruktú alebo uvádzajú výsledky rôznymi spôsobmi.“ (s. 1-2).

Autori však zdôrazňujú, že tieto termíny nepredstavujú synonymá a každá z daných metód má svoje špecifiká: „Systematické prehľady dôkladne dokumentujú a hodnotia štúdiu kvality, zatiaľ čo metaanalýzy poskytujú kvantitatívne súhrny dôkazov, ktoré ukazujú hlavné trendy, variácie a možné dôvody rozdielov vo výsledkoch v rámci štúdií.“ (s. 4). Autori tiež konštatujú, že metaanalýza môže, a aj by mala, byť súčasťou systematického preskúmania, ale v praxi tomu tak vždy nie je. Niektoré systematické prehľady využívajú iné metódy syntézy alebo neposkytujú vôbec žiadnu syntézu. Systematický prehľad však môže obsahovať viaceré metaanalýzy, vrátane samostatných analýz účinkov na rôzne výsledky, ako aj použitie rôznych metaanalytických techník.

Kniha je členená do siedmich častí, vrátane úvodu a záveru. V jednotlivých častiach kolektív autorov podrobne vysvetľuje podrobné kroky na spracovanie systematického prehľadu a metaanalýzy, od formulovania témy, cez vyhľadávanie štúdií, až po extrakciu, hodnotenie údajov a tiež ich interpretáciu. V jednotlivých kapitolách knihy tak autori popisujú konkrétne kroky potrebné na vykonanie metaanalýzy v rámci systematického prehľadu. Kniha je vhodným doplnkom k podpore lepšieho pochopenia koncepčných a metodologických základov systematických prehľadov. Autori sa usilujú o priblíženie konkrétnych nástrojov na to, aby výskumník začal konceptualizovať a operacionalizovať svoj vlastný prehľad. Obohacujúcim prvkom je, že každá z kapitol obsahuje reálne príklady sociálnej práce, končí stručným zhrnutím a tiež obsahuje ďalšiu odporúčanú literatúru o daných výskumných metódach. Záverečné strany publikácie sú venované dodatočným prílohám, v ktorých sú obsiahnuté rovnako prínosné časti, ako napr. glosár knihy, praktické kontrolné zoznamy či vzorové formuláre na vyhľadávanie a extrakciu údajov, čím je výrazne posilnená praktická hodnota a využiteľnosť tejto publikácie.

Publikácia je jednou zo série „vreckových sprievodcov“ zameraných na výskumné metódy sociálnej práce, ktoré sú plné praktických rád a príkladov z oblasti sociálnej práce. Je hodnotným zdrojom pre študentov i výskumníkov v spoločenských vedách.

Za veľký prínos publikácie možno považovať jej praktické ponímanie využitia systematických prehľadov a metaanalýz v oblasti sociálnej práce. Autori sa v nej usilujú o uvedenie faktov a vyvrátenie viacerých mylných tvrdení, ako napr. že tieto metódy vznikli a sú využiteľné len v oblasti medicíny či biomedicíny. Ako však autori na s. 5 uvádzajú: „Metaanalýza bola pôvodne vyvinutá v sociálnych a behaviorálnych vedách a je široko používaná mimo medicíny.“

Systematické prehľady a metaanalýzy nachádzajú v súčasnosti široké využitie v spoločenských vedách: „Systematické prehľady a metaanalýzy sa skutočne čoraz častejšie používajú v spoločenských vedách, najmä v psychológii a vo vzdelávaní...“ (s. 4). „Hoci každá metóda má svoje obmedzenia, systematické preskúmanie a metaanalýza sú jednoducho najlepšie dostupné nástroje na syntetizovanie kvantitatívnych zistení zo štúdií súvisiacich tém.“ (s. 137).

Revue sociálnych služieb, ročník 3, číslo 1, rok 2023

Vydavateľ: Fakulta sociálnych vied, UCM v Trnave, Bučianska 4/A, 917 01 Trnava

<https://rss.fsvucm.sk/index.php/rss/index>

Glass (1976), ktorý patrí medzi prvých výskumníkov, ktorí použili metaanalýzu taktiež konštatuje, že pôvodne bola metaanalýza navrhnutá na používanie práve v spoločenských vedách. Ako analytický nástroj však našla svoje uplatnenie (v priebehu 80 rokov) tiež v medicíne (Evidence Based Medicine), ekológii či iných vedách (Fau, Nabzo, 2020). Postupom času sa metaanalýza stala jednou z najčastejšie používaných metód a v súčasnosti je prijímaná ako štandardná štatistická metóda. Systematické prehľady a metaanalýza sú v súčasnosti do značnej miery využívané v odbornej verejnosti a preto je dôležitá správna a primeraná znalosť týchto metód.

Autori v publikácií tiež uvádzajú konkrétne databázy, s ktorými výskumníci môžu pracovať, čím tiež obohacujú práve jej praktický prínos. Jednou z databáz, v ktorej je možné nájsť príklady zrozumiteľných súhrnov systematických prehľadov a metaanalýz je napr. Cochrane Database of Systematic Reviews.

Mgr. Michaela Vaceková

interná doktorandka Katedry sociálnej práce

FSV UCM v Trnave